CONSTANTIN CRIŞAN

Moto: *Il est interdit d'interdire*.

EVADAREA LUI SOCRATE

sau

PRIMA ZI A EUROPEI

Dramă eroico-filosofică
(în câteva scene şi infinite tablouri istorice repetate în timp cu prilejul fiecărei revoluţii)

urmată de:

REVOLUŢIE şi CARUSEL
sau

PUMNUL, PALMA, GLONTELE

Supliment al revistei Confesiuni Nr. 36, octombrie 2016

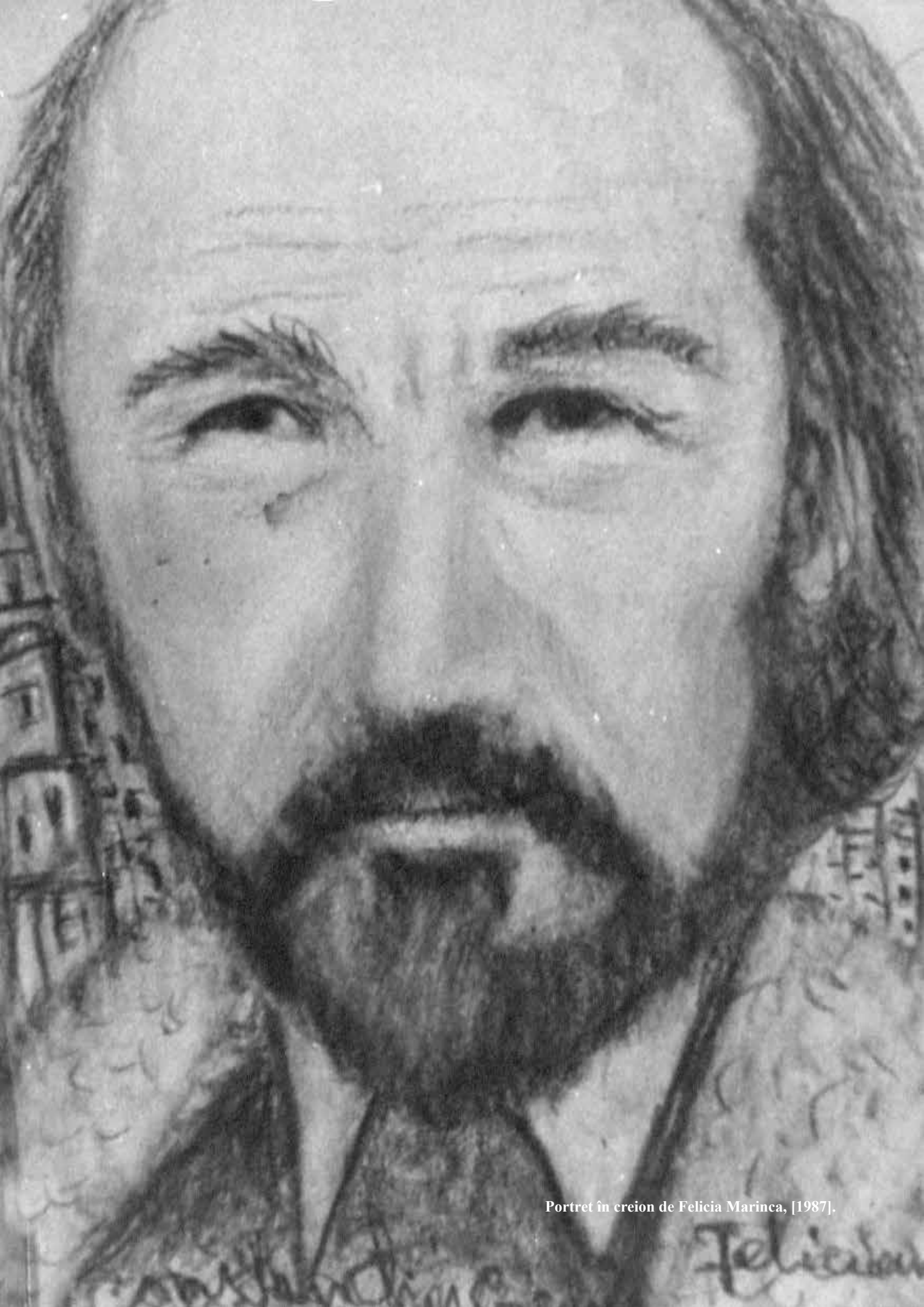

Portret în creion de Felicia Marinca, [1987].

SOCRATE „ALTFEL”, DAR MEREU... ACELAŞI

Pentru eseistul multi- şi interdisciplinar care a fost **CONSTANTIN CRIŞAN**, angajat într-o infatigabilă „vânătoare a adevărului” (cel puţin) psihologic disimulat în arcanele actului creator, faptul de a scrie „literatură” trebuie să fi funcţionat ca o terapie, ca o *ecologie* a spiritului dornic să-şi dovedească în primul rând sieşi că e flexibil şi comprehensibil, că ştie să răspundă prezent la chemarea creaţiei propriu-zise. Nu e singura operă beletristică (s-o numim astfel, deşi e mai mult de-atât) rămasă de la Constantin Crişan: romanul *Viaţa ca logică*, dar, mai ales, *Jurnalul de sănătate*, sunt lucrări din care a publicat el însuşi unele fragmente care puteau fi, *la acel moment*, destinate tiparului.

Încredinţăm astăzi, tuturor „instanţelor” posibile, un diptic dramaturgic afiliabil concomitent „teatrului de idei” (sau „dezbatere”) şi „teatrului *cu teză*”: *Evadarea lui Socrate sau prima zi a Europei*, respectiv, *Revoluţie şi Carusel sau Pumnul*, *Palma*, *Glontele*. De unde şi şansele relativ modeste ca un asemenea text să insufle viziuni regizorale „spectaculare” (singura formulă convenabilă fiind, poate, aceea radiofonică). Piesa-pilot a avut un izvor de inspiraţie ilustru: *Dialogurile* lui Platon – cu precădere *Criton* şi *Phaidon* –, în desfăşurarea cărora lui Socrate i se înalţă şi desăvârşeşte, treaptă cu treaptă, piedestalul acela demn de un *zeu al gândirii*.

Dacă ne-am apuca să divulgăm, analizăm şi evaluăm, sub raport etico-filosofic, ce anume ţinte şi-a fixat autorul prin piesele sale, am păcătui influenţându-l, din capul locului, pe potenţialul lor cititor. În fond, cel mai (de) nedorit lucru e să-i determini pe oameni *cum* să citească, sugerându-le să adopte propria-ţi grilă de lectură. Lui, cititorului, fie că s-a născut ori nu în libertate, îi strecurăm doar o „cheie”, una şi bună – perioada conceperii pieselor: faza acută a comunismului carpato-danubiano-pontic (cultul personalităţii dictatoriale), căreia intelectualul român, cel creator, cu osebire, s-a străduit să-i reziste contrapunându-i modele morale îndepărtate în timp şi spaţiu. Constantin Crişan a făcut-o rescriind – fără a-l modifica, însă – finalul acelui „scenariu” tripartit imprimat cu litere de cucută în memoria colectivă a umanităţii: procesul, condamnarea şi „sinuciderea” lui Socrate.

Prin publicarea acestei „drame eroico-filosofice”, ne facem o datorie de conştiinţă şi onorăm explicit memoria unui intelectual care a simţit profund româneşte, dar s-a dovedit, prin scrisul şi faptele lui culturale, un spirit cu adevărat european şi, fără teama de-a exagera, universalist. Chiar dacă polii meniţi a străjui scurta-i trecere prin lume vor rămâne în eternitate: Târgu Neamţ, 1939 – Târgu Mureş, 1996.

Th. R.
sept. 2016

EVADAREA LUI SOCRATE

sau

PRIMA ZI A EUROPEI

Dramă eroico-filosofică
(în câteva scene şi infinite tablouri istorice repetate în timp cu prilejul fiecărei revoluţii)

PERSONAJELE
(în ordinea intrării în scenă)

Vassilios - paznicul-şef al temniţei lui Socrate

Criton - discipolul şi prietenul lui Socrate

Socrate

Critobulos

Hermogenes - fiii lui Criton

Epigene

Ctesippes

Un choreut (sau UMBRA Istoriei)

Strigătul Xanthippei

Mulţime

Marinar 1

Marinar 2

Un sicofant

Marinar 3 (legat „fedeleş”)

Anytos - în carne şi oase ori reprezentat pe bandă

Meletos - cu numele înscris (alb pe negru) pe eşarfe

Lycon - coborând la timp (din înălţimea” scenei)

Zeta - o adolescentă

Zenon - un scrib – adolescent (şi marinar apoi) în chip de **Alcibiade**

Thérésa Cabarrus-Tallien

Maximilien de Robespierre

Danton

Camille Desmoulins

ACTUL I
Scena 1, tabloul 1

Vassilios: Socrate? Socrate nu mi-ar fi dat nimic şi m-aş fi simţit bogat.

Criton: Să cred aşadar că tu eşti de necumpărat?

Vassilios: Oarecum, da, Criton. Sau, dacă vrei, în măsura în care poate fi cumpărat orice atenian care uită datoria de a fi cetăţean.

Criton: Dar tu eşti un bun cetăţean, fiindcă mă ajuţi să-l salvez de la o moarte nedreaptă pe cel mai bun cetăţean al Atenei.

Vassilios: Criton, îmi pare rău să te contrazic pe tine, om învăţat. Dar vein recunoaşte că înţelepciunea lui Socrate face mai mult decât învăţătura ta. Când a fost adus aici – poate pe nedrept, dar eu nu am căderea să judec asta – aşadar când a trecut pragul închisorii, Socrate mi-a întins mâna şi mi-a spus aşa: „Vassilios, nume de zeu neştiut ca şi viitorii împăraţi ai Orientului, te văd ager la minte, după privire. Să nu mă laşi, – să mă aperi, mai ales de cei ce vor să mă salveze. Cea dintâi datorie a unui cetăţean al Atenei este să apere Cetatea de tot ce e rău. Îmi spui că ai ascultat cuvântările mele în Agora; ei bine, ţine minte, că nici atunci nu te-am min|it şi nici acum nu-ţi spun un neadevăr: în clipa aceasta eu sunt *Răul* pentru Atena. Tu, ca bun cetăţean, trebuie să aperi Atena de această clipă”.

Criton: Vezi, dragă Vassilios, că nu ai înţeles ce ţi-a spus Socrate? El ţi-a spus acelaşi adevăr ca şi în Agora, nu, nici vorbă, el nu te-a minţit nici acolo şi nici aici, unde ai avut cea mai tristă onoare, aceea de a păzi o minte care va lumina veacurile, de vreme ce luminează clipa noastră până la orbire. Ai înţeles, Vassilios, ce a vrut să spună Socrate prin *clipă*? Că Atena, cea eternă, de ieri, de azi şi de mâine, nu trebuie confundată cu această clipă de rătăcire. Doar îţi dai singur seama că Socrate este întru totul în afara oricărei greşeli...

Vassilios: în afară de aceea, el m-a învăţat să ascult de glasul Cetăţii, să nu mă îndoiesc de dreptatea celor ce fac legile şi că, prin lege, eu trebuie să-mi fac datoria, altfel el însuşi m-ar nesocoti nedemn de un atenian, chiar dacă sunt cel mai neînsemnat atenian.

Criton: Nu e adevărat, în noaptea asta, Vassilios, tu eşti cel mai însemnat cetăţean al Atenei. Tu ţii în mână viaţa şi moartea lui Socrate.

Vassilios: Vai, Criton, mă socoţi mult prea important şi vrei să sporeşti acum, prin cuvinte bine alese, aurul pe care mi l-ai dat. Jur pe viaţa lui Socrate, pe care îl venerez ca şi tine, că încă nu m-ai cumpărat, atâta vreme cât nu m-ai convins dacă trebuie să încalc legea.

Criton: Eu nu vreau să te corup, ai spus bine, eu vreau să te conving să faci o faptă bună şi că aceasta este singura cale pentru a-l salva pe Socrate.

Vassilios: Criton, eşti nesincer cu mine. Nesincer în comparaţie cu Socrate, căci el e chemat într-o mai mare măsură decât tine – ce spun? cel mai în măsură – să-mi judece soarta. Or, el a intrat aici surâzând, întinzându-mi frăţeşte mâna, mie, unui oarecare, mie, care căscam gura la EL şi-mi spărgeam capul să învăţ din adevărurile lui atât de simple până când, în fine, copiii mei, care-l admiră ca pe un zeu, mi-au lămurit rând pe rând atâtea înţelepciuni ale lui... încât acum, chiar cred că e Zeu, un Zeu important oricum şi mult mai puţin muritor decât mai marele Atenei de acum, Anytos...

Criton: Dar atunci înseamnă că eu îmi răcesc gura degeaba, Socrate mă aşteaptă sau poate că inegalabilul meu prieten este neliniştit, tu eşti de acord cu mine, de la început ai fost şi nu mi-am dat seama, iartă-mă; nu bănuiam, nu, nu, nu credeam că până şi gardienii închisorii din Atena au devenit filosofi graţie lui Socrate. Căci „a fi filosof", spune Socrate, şi cred că ai auzit şi tu vorba asta a lui, „înseamnă a judeca *drept* şi *simplu*..."

Vassilios: „...adică a nu jigni natura în alcătuirea ei...", aşa spunea Socrate, drept şi simplu. Dar acum să vedem, Criton, ce înseamnă *drept* şi ce înseamnă *simplu* (!), pentru a nu trăda învăţătura LUI, a lui Socrate. De vreme ce el însuşi mi-a spus că trebuie să-l apăr de toţi, chiar sau mai ales de cei ce ar vrea să-l salveze, înseamnă că ceea ce mi-a spus el e *drept*.

Criton: Să vedem acum, Vassilios, dacă e şi *simplu* ceea ce tu spui că este drept. întrucât, dacă nu e *simplu*, înseamnă că nu ai dreptate. Socrate ţi-a vorbit astfel pentru că el nu credea totuşi că, mâine, Atena va fi în stare să greşească. Şi eu, Criton, îţi spun: greşala *va fi* căci aşa o simt eu, şi tot la fel o simţi şi tu dacă eşti alcătuit din aceeaşi natură cu mine. Şi eu cred că aşa eşti. Dar, iartă-mă dinainte pentru ce urmează să-ţi spun: abia acum îmi dau seama cât sunt de naiv, descoperind atât de târziu un adevăr atât de simplu. Eu cred că statul atenian te-a plătit atât de bine pentru noaptea asta, încât să răscumperi, cu preţul ei, slujba ta pe o viaţă întreagă. Şi atunci, banii mei sunt prea puţini, iartă-mă. Dar, iată, Vassilios, sunt dispus să împart averea mea cu tine, şi casele mele şi livezile cu măslini.

Vassilios: Opreşte-te, Criton, nu-ţi risipi averea în cuvinte goale. De altminteri, vreau să-ţi recuperezi şi partea aruncată până acum în jocul acesta deloc simplu, recunosc, dar foarte drept din punctul tău de vedere. Ia-ţi aurul! Nu ţi l-am restituit de la început, fiindcă mă temeam să nu jignesc un om de vază şi care-mi făcea onoarea să împartă *pentru o noapte* slujba cu mine. Căci văd geana zilei şi tot nu m-ai lămurit dacă ai dreptate. Ei, şefii mei, sunt atât de siguri de mine, încât nu s-au gândit o clipă că aş putea să trădez făcându-l scăpat pe Socrate.

Criton: Ei, vezi, şi ăsta e un semn că se îndoiesc de dreptatea lor.

Vassilios: Luminate Criton, mă întuneci acum cu judecata ta. Dar m-am bucurat că ai împărţit această noapte cu mine, zbuciumul minţii mele, al sufletului meu care zbuciumat va rămâne până la moarte, dacă lui Socrate i se va întâmpla ceva. Crezi oare că Tribunalul va fi nedrept? Crezi că-şi va putea permite să întineze un zeu? Fiul meu mai mare mi-a spus că aşa ceva nu e cu neputinţă... Oricum, se aşteaptă corabia cu semnul cel drept de la Delos.

Criton: Dar cine sau ce este fiul tău mai mare în afară de faptul că e fiul tău?

Vassilios: în afară de faptul că este fiul meu, Deitelios e într-un fel unul din şefii mei, iar mâine îi va reveni onoarea să numere voturile. Îţi dai seama că o va face în modul cel mai cinstit cu putinţă. Altfel n-ar fi căpătat această onoare în faţa Tribunalului *Heliaia*.

Criton (reticent, uimit): Înţeleg. Dar, pentru numele lui Socrate, te rog ceva: să nu numere voturile *mai cinstit*, ci doar *cinstit*. Crezi tu, Vassilios, că putem vorbi despre un om cinstit ca despre nişte măsline care sunt mai puţin pârguite? Pe Zeus, te rog, să nu pui în aceeaşi balanţă omul cu măslina, vreau să spun *Cinstea*, *Dreptatea*... Iată, te întreb: dacă mâine, Socrate va fi condamnat cu majoritate de voturi, crezi că vom putea spune că unii au fost mai drepţi şi alţii mai nedrepţi?Nici vorbă, toţi cei ce vor vota împotriva lui Socrate vor fi nedrepţi, necinstiţi şi nici măcar cu o măslină ori cu o nucă nu-i vom compara. Ah, de s-ar preface peste noapte toţi inamicii lui Socrate în măsline şi nuci, pentru ca istoria să le ierte păcatul. Nu crezi că ar fi mai bine aşa?

Vassilios: îmi pare rău, înţeleptule Criton, nu pot să te aprob. Ei toţi vor fi puşi în situaţia de a nu fi nici nuci, nici măsline, căci fructele acestea, fiind alcătuiri ale naturii, sunt şi simple şi drepte, spre deosebire de oameni care, deşi sunt şi ei alcătuiri ale naturii, nu sunt drepţi sau nedrepţi, semn că dreptatea nu *este*, dar că ea nu poate sau nu ar putea fi simplă. Doream de mult să-ţi dau această replică şi mă îndepărtasem de ea, nu o mai găseam. Am lăsat-o de o parte, firesc: nu spunea Socrate să nu ne încredem în cea dintâi părere a minţii unui prieten sau chiar a minţii noastre dintâi, ci numai în judecata bine strunită de zeul lăuntric, de daimon? Acelaşi este motivul pentru care eu cred în ce mi-a spus Socrate şi nu în ceea ce spui tu.

Criton: Dar nu-ţi dai seama, Vassilios, că tu poţi să preîntâmpini o greşeală a Istoriei? Că tu, în noaptea asta, poţi să schimbi cursul Istoriei...

Vassilios: Ba da, Criton, mă macină gândul că lui Socrate i s-ar putea întâmpla ceva rău, de vreme ce au îndrăznit să-l întemniţeze, dar tot nu pot să cred că *ei* vor fi orbi. Doar ei ne conduc pe noi toţi, chiar şi pe Socrate, care m-a povăţuit să dau ascultare legilor statului ca fiind ale mele proprii.

Criton: Dar închipuie-ţi o clipă că tu eşti Socrate, Vassilios, pentru o clipă te rog să crezi. Eu cred în asta, te văd cu cheile în mână, cheile de care ţine viaţa lui Socrate şi tu nu vrei să mi le dai. Dă-mi-le, te implor! (Se îndreaptă ferm spre el; Vassilios i le întinde, surâzând.)

Vassilios: Ia-le, mă îndoiesc că vei reuşi să-l scoţi pe Socrate din apele lui. Anume ţi-am păstrat pentru această clipă cea din urmă propoziţie pe care mi-a spus-o Socrate înainte de a intra în celulă: „Dobândeşti libertatea doar în măsura în care eşti convins că o meriţi cu adevărat. Eu sunt atât de convins de libertatea mea, încât sunt totodată convins că nimeni nu-mi poate lua nimic. *Eu mi-o dau*, *eu mi-o iau*. Când fiecare om de pe pământ va rosti aceste cuvinte, fiecare om va fi liber. Dar, vai, mai degrabă cred în dispariţia pământului decât în viitorul acestui adevăr împlinit.” Drum bun, Criton, şi nu uita cuvintele lui Socrate.

(Criton se îndreaptă cu un pas indecis spre celulă. O clipă, tâmp. Apoi îşi revine, zornăind legătura de chei; expresia e a omului care, pentru un minut, nu mai crede în nimic.)

ACTUL II
Tabloul 2, scena 2

O celulă frumos aranjată – „ca pentru Socrate”. Dar, fireşte, exagerată în stil modern şi viclean. Patul mare, cu cearşafuri dantelate luxos. O masă mică în faţa patului. Hârtie, pană. Un sfeşnic. Pe perete, chipul unui om de vază, care seamănă cu Socrate, dar e de fapt „anti-Socrate”, în baghetă neagră, ovaloidă, probabil Anytos.

Socrate (trezindu-se încet): Ştiam, Criton, ştiam că ai să vii. Între toţi prietenii mei, între toţi discipolii mei, tu mi-ai fost totdeauna cel mai drag şi cel mai devotat. Am avut un vis şi eu cred în vise, ştii bine asta. De ce te-ai grăbit să-ţi iei rămas bun? Moartea mea nu se va întâmpla azi, ci mâine sau poimâine, aşa am aflat în vis. Te temi, în adevăr, că nu vom mai avea răgaz să vorbim, să evocăm tinereţea noastră, prietenia noastră, prietenia noastră îndelungată? (Surâde ironic.) Tocmai tu crezi în iminenţa morţii mele?

Criton: Ah, Socrate, cum vorbeşti, de parcă n-ai fi înţeleptul pe care-l ştiu dintotdeauna?! E nedrept să te îndoieşti de mine. Ţi-am dat eu vreo dovadă, vreodată, că aş putea trăda legile prieteniei? Dar ce spun? Nici vorbă, poţi să-mi evoci zece asemenea trădări, le-aş recunoaşte pe toate, numai să trecem repede la acţiune, aproape că nu mai e timp. Se crapă de ziuă, şi tot ce pot să-ţi spun este că,

din dragoste şi din respect pentru tine, ţi-am păzit somnul împreună cu Vassilios, despre care nu ştiam că a devenit filosof, datorită ţie. Voi depune mărturie, să se ştie peste veacuri, că prin jertfa minţii tale, până şi un paznic de temniţă a devenit filosof. Pur şi simplu, mi s-a părut că gândeşte *independent*, aşa cum ai spus tu la faimoasa prelegere a lui Polus, pronunţând o frază care făcea mai mult decât lecţia lui: „Filosof este numai omul care gândeşte independent".

Socrate: Atunci, Criton dragă, tu eşti mai puţin filosof decât Vassilios, fiindcă el, fiind sărac, a ajuns, strunindu-şi gândirea, cu ajutorul sau fără ajutorul meu, şi puţin filosof. Sărăcia, nu luxul, dă independenţa unui om. Tu depinzi de bogăţia ta, averea ta te-a împins spre această necugetată idee de a mă scoate de aici. Gândirea ta e dependentă de averea ta, deci filosofia ta acum, cel puţin în clipa asta, se bazează pe banii şi pe averile tale.

Criton: Dar şi înţelepciunea ta e măsurabilă în bani, în avuturi. Ea însăşi e o avere. Fraza pe care ai spus-o despre Polus e mai scumpă decât zece mine, cât acostat celebra lui conferinţă. E adevărat, Vassilios gândeşte independent datorită ţie, semn că independenţa, de orice fel ar fi, se câştigă şi ea greu sau că, la origine, oricum se câştigă prin altcineva sau prin altceva decât prin tine însuţi, iar eu pun punct aici şi-ţi spun de ce am venit.

Socrate: Dar ştiu de ce ai venit. Ţi-am spus deja, însă... Am glumit la început, dacă vrei, glumesc în continuare, fie că te superi, fie că nu. Ştiu că ai umor. Eu am tot timpul, eu nu mai am motive să mă grăbesc. Iată, dar, că tu ai în fine posibilitatea să-mi dovedeşti pentru cea din urmă oară că eşti un bun discipol şi - că ai să suporţi o cuvântare a mea, poate ultima pentru tine pe această lume. Căci *dincolo* mă îndoiesc mult că voi întâlni un al doilea Criton sau elevi ca Platon, Critobulos şi Apollodor. Iar până vei veni lângă mine – şi-ţi doresc să vii cât mai târziu –, s-ar putea ca şi *acolo*, în Hades, să se schimbe legile, să n-avem voie, de pildă, să vorbim (surâde ironic). mai ştii, depinde în ce zonă din Hades nimerim şi peste ce legi dăm, căci îmi închipui că şi pe tărâmul acela, ca şi pe pământ, se află mai multe legi; fiecare cetate de umbre cu legile ei, unele cu legi, altele doar cu umbra unor legi. (pauză) Ştiu, Criton, de ce ai venit. Presupun, însă, că n-ai încălcat legea noastră morală mituindu-l pe paznicul închisorii?!

Criton: Socrate, prieten luminat al meu, dar asta e prea de tot; ai visat, ai ghicit sau chiar ai auzit discuţia mea cu Vassilios?

Socrate: Te las pe tine să ghiceşti care din aceste trei drumuri m-a dus spre adevăr, căci e adevărat, nu-i aşa?, că ai încercat să-l mituieşti. Iar el a şi primit iniţial darul tău, numai şi numai ca să nu jignească un om de vază ca tine şi, prin tine, ideea de prietenie.

Criton: Aici greşeşti, poate din modestie. M-a refuzat din ideea de Socrate, dacă pot spune aşa. Ba mai mult, într-un fel m-a decapitat spiritual încă de la început, spunându-mi: „Socrate nu mi-ar fi dat nimic şi m-aş fi simţit bogat".

Socrate: Sper că asta nu te-a dezonorat, din moment ce ştiu că tu mă respecţi cu adevărat, adică mă iubeşti, căci prin asta e superioară prietenia iubirii: pune respectul înaintea iubirii. Pe când, în dragoste, se întâmplă exact invers: respectul vine târziu, când dragostea a dispărut deja, când fosta iubire şi toată fervoarea ei se prefac în nostalgie, în regret, adică în amăgire. Un fel de eres în care eresul însuşi capătă atâta viaţă, încât pe lângă el nu mai încape respectul. Ar fi fost altceva dacă se însoţea cu el de la început. Ca unsoarea de sabie; şi atunci, nu poţi să spui că e vorba de două săbii şi o singură teacă, de vreme ce sabia stă şi mai bine în teacă, unsă cu puţină grăsime de gâscă. O ştim şi de la cei vechi. Dar tu, Criton, constat târziu că mă iubeşti fără să mă respecţi.

Criton: Dar te contrazici, Socrate, abia spuneai că...

Socrate: Nu, nici vorbă, nu mă contrazic. Mă refer la proiectul tău. Credeai că toate principiile mele pot fi răsturnate sau anulate pentru câţiva ani în plus de viaţă? Şi apoi, de unde ştii câţi ani mai am de trăit cu adevărat? Mulţi, puţini, doar zeii o pot şti. Eu ştiu, însă, că aş muri de ruşine, oricât de departe şi oriunde aş fi, că, fugind acum, i-aş trăda deodată pe toţi cei ce mă ascultau în Agora. Doar am spus de atâtea ori că „nu trebuie să răspunzi la o nedreptate cu alta, nici la rău cu rău, orice ţi-ar face cineva". Aminteşte-ţi, Criton, de una din întrebările mele obsedante: „Admitem oare că nu trebuie în nici un fel să săvârşim cu bună ştiinţă o nedreptate? (...)" Să se fi spulberat oare, în aceste puţine zile, vechile noastre convingeri dobândite împreună? Dacă nu tu, dintr-o dragoste care-ţi orbeşte pentru o clipă înţelepciunea, atunci ceilalţi atenieni ce-ar zice? Oare ei cum ar judeca?

Criton: Aflând cu toţii nedreptatea la care eşti supus şi ştiind că vei fi judecat strâmb, nu te vor condamna.

Socrate: Dar eu le-am spus întodeauna că legile patriei – mai ales cele nescrise – nu pot fi decât drepte. Dacă ei cu toţii se supun acestor legi, tu vrei să - mă sustrag lor, din frica de moarte? Deci, dacă până aici suntem de acord, trebuie să cercetăm dacă încercarea mea de a fugi de aici, fără îngăduinţa atenienilor, este un lucru drept sau nu. Dacă ne va părea drept, vom încerca; dacă nu, vom renunţa. Iar cât priveşte gândurile tale despre bani, reputaţie, creşterea copiilor, ia seama, Criton: este tocmai felul de a gândi al acestei mulţimi care trimite cu mare uşurinţă un om la moarte şi care apoi, dacă i-ar sta în putere, l-ar reînvia cu aceeaşi nesăbuinţă.

Criton: Ah, da, cuvânt cu cuvânt îmi amintesc acum de toate astea. ştiu că mi le-ai spus cândva, într-o seară, când ne întorceam din Agora. Ce memorie uluitoare ai, Socrate! Eu mi le-amintesc acum, fiindcă tu însuţi mi le aminteşti, altfel le uitasem întrucâtva. Ştiam esenţa lor, dar nu şi argumentaţia exactă pe care tu ai reprodus-o întocmai.

Socrate: îmi pare rău că mă întrerupi cu un elogiu inutil. Tu nu făceai aşa ceva înainte. Dar pesemne că te-a dezechilibrat puţin înfrângerea de mai devreme. Vassilios te-a înfrânt şi tot nu-ţi vine să crezi. Vorbeam aşadar de gândul, de „felul de a gândi al acestei mulţimi care trimite cu mare uşurinţă un om la moarte şi care apoi, dacă i-ar sta în putinţă, l-ar reînvia" cu aceeaşi uşurinţă. Ceea ce nu-i împiedică pe mulţi atenieni – sau pe cei puşi să judece în numele lor – să gândească astfel: „Astfel, când noi vrem să te dăm pieirii, tu te crezi îndreptăţit la rândul tău să ne dai pieirii, atât cât atârnă de tine, pe noi, legile şi ţara ta? (...) Oare ai ajuns atât de înţelept încât să nu-ţi dai seama că ţara este mai presus de tatăl tău, şi de mama ta, şi de toţi strămunii tăi: mai vrednică de respect, mai augustă şi mai sfântă? (...) Avem dovezi temeinice, Socrate, că şi noi şi cetatea îţi eram pe plac; căci tu, mai mult decât toţi ceilalţi atenieni, nu ai fi rămas neclintit în Atena, dacă nu ţi-ar fi plăcut aici mai mult ca oriunde (...) şi te-ai mulţumit cu noi, cu legile de aici, şi cu Cetatea asta... (suspină, apoi reia iluminat) care ţi-a fost atât de dragă, încât noi, Legile ei îţi păreau minunate, şi ai consimţit să trăieşti ca şi cetăţean sub autoritatea noastră şiăai trăit aici şi ai făcut copii". Cum aş putea eu răspunde atâtor întrebări? Pe de altă parte, nu pot să prevăd întru totul că nedreptatea va învinge.

Criton: Socrate, rogu-te, prieten al meu luminat de la care am învăţat marea bucurie de a gândi, rogu-te să fii sincer în această clipă: mărturiseşte că ştii de pe acum că judecata va fi strâmbă. Că tu prevezi rezultatul judecăţii măcar acuml după ce ai fost întemniţat.

Socrate: Criton, te rog, fără deşarte implorări şi mai ales nu-mi imputa lucruri străine gândirii mele. Doar ţi-am spus într-o zi un lucru pe care ţi l-am repetat apoi de multe ori: că e foarte greu să mimezi naivitatea şi că, dacă fiinţa înţeleptului se dublează cu aceea a unui bun actor inteligent – căci e greu să ne închipuim un actor bun lipsit de darul inteligenţei – aşadar ţi-am spus că un filosof cochetând cu meseria de actor poate mima naivitatea până la a crea iluzia că el este un naiv desăvârşit. Totul este să nu mimezi prostia, sora cea mare a naivită|ii, fiindcă jucând bine rolul rişti să rămâi prost.

Şi ar fi păcat, mai ales când nu eşti prost din naştere. Iar acum să ne gândim împreună, dacă aşa ceva e posibil: crezi că prietenul tău joacă rolul naivului sau al prostului?

Criton: Al naivului înţelept, căci nu mi te închipui altfel...

Socrate: Ai ghicit, aşadar, un lucru esenţial. Doar că naivitatea mea mimată are două cute sau două unghiuri pe care le-am croit dinainte în minte. Primul: ştiu bine că voi condamnat fiindcă acesta e acum ordinul, mai exact interesul Cetăţii. Ei trebuie să demonstreze plebei că un singur om, fie el Socrate, nu poate fi mai înţelept decât toţi cârmuitorii Atenei. Doi: pentru că, totuşi, Socrate a îndrăznit să sfideze regula, excepţia trebuia înlăturată ca nu cumva să prolifereze. Prefăcută în curaj destoinic, înţelepciunea – chiar şi numai a unui individ – poate fi mai tare decât toate catapultele unei armate organizate. E ca un berbece aruncând peste zidurile unei cetăţi nu numai pietre, dar şi flăcări deodată, dimpreună cu noii - stăpâni ce ar urma să o guverneze. (Râde.) Deci să ştii că eu ştiu că voi fi condamnat. Nu moartea mea mă doare – căci ea există pentru mine încă din clipa în care m-am născut – ci moartea legilor înţelepciunii înăclipa când fosta înţelepciune ajunge la cârmă şi hotărăşte ce e bun şi ce e rău. Ei au hotărât deja că moartea mea e o decizie sau o măsură înţeleaptă, dar tare mi-e milă de ei.

Criton: De ce să-ţi fie milă de magistraţii care te dau pieirii?

Socrate: Mi-e milă de toţi cei care fac un lucru pe jumătate. Chiar şi cei mai înverşunaţi dintre duşmanii mei nu sunt convinşi până la capăt, nu cred în totul în decizia lor. Procedează astfel de teama legilor, pe jumătate, iar pe jumătate chiar de frica lor. Pur şi simplu, le e frică de propriul lor curaj. Şi, după cum vezi, aceste jumătăţi sunt şi ele atât de ciobite încât, luate împreună, nu pot să dea nici măcar un sfert de cerc. Dacă nu m-ar întrista enorm prostia lor, atât de vătămătoare Cetăţii, până la urmă, aproape că m-ar amuza ideea că moartea mea e răzbunată chiar înainte ca eu să fi murit.

Criton: Socrate, recunoaşte că acum tu profiţi de sclipirile minţii tale ca să te amăgeşti, să uiţi de iminenţa morţii, şi fiindcă ştii, de fapt, că eu am venit să te salvez. Deşi, crede-mă, n-am fost deloc convins că te-aş putea convinge prea uşor să evadezi. Te cunoşteam, te cunosc prea bine, ca să fi mimat la rându-mi această naivitate.

Socrate: Şi totuşi, Criton, tu mimezi naivitatea, căci ştiu bine că un om ca tine nu poate fi naiv. în general, oamenii bogaţi sunt proşti, dar când unii dintre ei s-au ivit de jos, dintre cei umili şi s-au luptat zi de zi ca să adune, însăşi lupta asta, cot la cot cu amărâţii de odinioară, le-a ascuţit inteligenţa. Ştii că eu cred în progresia inteligenţei, întemeiată pe o scânteie nativă.

Criton: Iar eu te cred pe tine, Socrate, nu te contrazic, n-am cum, *şi fiindcă te respect* (accentuat). în primul rând, te respect iubindu-te. Şi un respect vechi, respectul ce domneşte în noi de decenii – şi care nici nu mai are nevoie de cuvinte – a fost cea dintâi pavăză a modestei mele înţelepciuni de a nu mima naivitatea. Cum luasem această hotărâre mult înainte de a vorbi cu Vassilios, dar mai ales în timp ce vorbeam cu el, m-am felicitat pentru hotărârea mea. Aşadar, fără a mima nimic, drag şi vechi prieten, te întreb: vii cu mine în Thessalia, căci totul e pregătit?

Socrate: Nu insista, Criton dragule, nu plec nicăieri de-aici, oriunde mi-ai propune şi oricât te-ai strădui să-ţi prefaci mimarea naivităţii în înţelepciune autentică.

Criton: Dar dacă ai merge în Megara sau Teba, cetăţi cu legi atât de bune cum tu însuţi spuneai? Tebanii Simmias şi Cebes te aşteaptă şi ei cu dragoste. De tine depinde să alegi. în ce mă priveşte, m-am gândit că ţi-ar prii şi mai mult Thessalia, chiar dacă e înclinată puţin spre stricăciunea pe care tu ai ironizat-o adesea. Dar oamenii sus-puşi sunt nobili şi ospitalieri, poate prea cheflii, poate puţin desfrânaţi, dar te-or primi cu bucurie văzând că un înţelept ca tine le face onoarea de a veni în preajma lor.

Socrate: Hm, îmi vine să râd a plânge, Criton, de ce eforturi ai făcut să-ţi umpli imaginaţia cu adevăruri pipăibile aproape. Ai uitat că adevărurile tale de circumstanţă se izbesc cap în cap cu principiile mele vechi şi...

Criton: Bineînţeles, asta n-ar însemna că abjuri de la principiile tale mai vechi. Aşadar, spre Thessalia, Socrate. Corabia ne aşteaptă, iar acolo avem destui prieteni care vor fi mândri să adăpostească o minte ca a ta. |i-am pregătit deja casa pe o colină frumoasă, plină de măslini, cum îţi place ţie, nici prea aproape nici prea departe de ale vecinilor. Deşi am lucrat în mare taină la acest plan, mulţi dintre prietenii mei de acolo sunt amatori să cumpere terenurile învecinate...

Socrate (râde sincer, apoi tace gânditor): Ce rău îmi pare să-i dezamăgesc pe aceşti oameni cumsecade. Dar, apropo, eşti convins că toţi cei ce voiau să cumpere terenuri prin preajma casei „mele" din Thessalia erau chiar cumpărători adevăraţi?

Criton (cade pe gânduri): Îţi jur, Socrate, unii au scos banii pe loc, alţii au venit la mine spunându-mi că au copii mulţi, că n-ar fi rău dacă tu ai accepta să-i primeşti la tine să înveţe. Voiau să-mi plătească dinainte prelegerile pe un an. Îţi spun aşadar totul, de vreme ce ai ghicit, dar să ştii că...

Socrate: Dacă le-ai spus cel dintâi că e vorba de mine, atunci nu mai înţeleg ce taină e asta!? Socrate evadează în mare taină, fuge în Thessalia şi ştie toată... Atena. (Criton păleşte) Cred că printre ei erau şi niscaiva sicofanţi care nu mă ştiu numai pe mine, dar au auzit şi de averile tale. Criton, dragule, hai să sfârşim jocul. Eu n-am dreptul să râd de tine, fiindcă măcar de tine n-am dreptul să mă îndoiesc. (Pronunţă simplu, dar ferm): *Eu nu evadez*, *Criton*, *păcat*. Îmi pare tare rău că nu încerc această aventură. Cu mintea, am şi trăit-o deja, în clipa în care-mi povesteai cum arată noua mea casă. Deci, imaginar, am evadat deja. în realitate, voi muri aici, mâine, azi, poimâine, condamnat de legile patriei, pe care le apăr, în care cred şi în care i-am sfătuit pe toţi atenienii să creadă nelimitat.

Criton: Ah, Socrate, nimic mai trecător decât legile unei cetăţi! De ce nu mă crezi? Acum parcă te-aş cita pe tine. Chiar aştept să văd cum m-ai putea contrazice, deşi tu...

Socrate: Simplu, nespus de simplu te voi contrazice şi vei recunoaşte că am dreptate. He, he (surâde ironic, aproape sarcastic şi viclean). Te-ai întrebat, Criton, ce-ar zice toţi acei Vassilios din Agora sau fiul tău cel mai isteţ, cel ce mă stimează atât, ce-ar spune despre fuga mea ceilalţi copii ai tăi, Hermogenes, Epigene, Ctesippes? Şi alţi tineri de care nu-mi mai amintesc acum, dar care cred în mine, ştiu de mine şi jură pe învăţătura mea – spune, Criton, ce-ar zice toţi? Până şi Xanthippa mea ar regreta – e adevărat, din alte motive – dar ar regreta că, uite, are prilejul de a scăpa de mine într-un chip atât de puţin glorios pentru ea, încât nu s-ar mai simţi răzbunată. Şi mai ales nu ar fi deplânsă de nimeni, căci atenienii i-ar striga în faţă: l-ai alungat pe înţelept, nefericito, şi-a luat lumea-n cap de tine, iată, a plecat, eşti fericită acum?

Criton: Ce rost are Xanthippa ta aici? Înţeleg, dar cred că o supraevaluezi. Soţia unui filosof, a unui înţelept, nu face mai mult decât a unui tâmplar ori vânzător de măsline.

Socrate: Ba da, ba da, Criton. Pe faţă n-o va recunoaşte niciodată, dar în ascuns îşi va spune: „Iată, eu, o amărâtă, o necunoscută, am şansa nemuririi prin soţul meu. Dar el nu trebuie să afle asta niciodată. Deci să joc totul pe dos". Prin urmare, cum să rămână ea în istorie, cu asemenea pată, când, la antipod, ar avea satisfacţia de a primi condoleanţe, de a-şi trâmbiţa durerea primului venit, convingând rând pe rând pe naivi cât a ţinut ea la mine, care orb am fost o viaţă - nevăzând suava ei dragoste clamoroasă, încărcată de spinii geloziei şi de legendara ei acreală? Aşadar, nici măcar cel mai infim argument – Xanthippa – nu mă determină la pasul propus de tine. Să ne luăm rămas bun, dragul meu Criton.

Criton: Ah, nu, Socrate, eu n-am venit pentru a renunţa atât de uşor, te rog.

Socrate (privind spre intrare): Da, văd, acum ţi-ai pregătit şi alte argumente, pe fiii tăi, de parcă pomenindu-le mai înainte numele, i-a adus pe aripa vântului chiar gândul meu. Haideţi, băieţi, intraţi, nu vă fie frică de moarte. Moartea e atât de departe de voi. Deocamdată.

Tabloul 2, scena 3

Critobulos, **Hermogenes**, **Epigene**, **Ctesippes**: Bună dimineaţa, Socrate, noi te iubim. Dă-i ascultare tatei, deşi ştim că eşti mai înţelept ca el.

Socrate (îmbrăţişându-i pe rând): Voi aţi pronunţat acum un singur adevăr...

Ctesippes (adolescent grăbit): Da, că tu eşti mai înţelept decât tatăl nostru.

Socrate: Nu, Ctesippes, singurul adevăr pronunţat de voi acum a fost: Bună dimineaţa. Am privit pe fereastră şi am văzut că e bună, că e frumoasă, că e caldă şi plină de viaţă viaţa acestei dimineţi. Iar voi mi-aţi urat *bună dimineaţa*, deci aţi şi recunoscut deodată calităţile zilei ce se apropie, în schimb, aţi evitat, tăcând, un adevăr, altminteri spus, aţi minţit tăcând.

(**Hermogenes**, **Epigene**, **Ctesippes** – se privesc consternaţi, neînţelegând).

Socrate: Bine, vă faceţi a nu înţelege. Atunci, am să vă spun eu. M-aţi măgulit spunând că eu aş fi mai înţelept decât tatăl vostru. Se poate. Dar nu era mai cinstit să spuneţi aşa: „Socrate, noi, toţi elevii tăi, am venit să-ţi spunem că vom fi mai înţelepţi decât tatăl nostru şi ca atare nu ne vom îndoi de dreptatea hotărârii tale”? O, cât s-ar fi bucurat sufletul meu dacă-mi spuneaţi astfel. Dar eu vreau să vă iert şi chiar vă iert dacă mi-o spuneţi măcar acum, semn că nu vă îndoiţi de mine, altminteri declaraţia voastră este cu adevărat nesinceră.

Critobulos: Dar, părinte al minţii mele, recunosc întreg adevărul spuselor tale şi pe urmele gândirii tale merg întrebându-mă acum: dacă voi spune că nu mă îndoiesc de justeţea deciziei tale, nu înseamnă că în subconştient eu aş adera oarecum la moartea ta? Pot eu să fiu de acord cu această hotărâre care nu e luată de zei, ci de nişte oameni care-ţi sunt în totul inferiori?

Socrate: O, Critobulos, ai rămas acelaşi scump adolescent, în ciuda vârstei; semeni cu tatăl tău pe când era aşa, ca tine. Ai aceiaşi ochi iscoditori, adânci şi negri, puţin himerici şi strălucitori ca şi o floarea-soarelui văzută pe întuneric, dar, oricât te-aş iubi, mai drag îmi este adevărul pe care vreau să ţi-l spun acum. Nu conştiinţa ta e în joc în clipa de faţă, tinere discipol al meu, ci a mea. Numai a mea. Şi, dacă vrei, a Atenei.

Hermogenes (grăbit, dimpreună cu Criton şi Critobulos): A întregii Atene, Socrate?

Socrate: Ai dreptate, nu a întregii Atene, ci a celor ce o reprezintă prin orânduială, prin legi şi care cred că legile unei cetăţi sunt totuna cu eternitatea patriei. Tocmai de aceea, eu vreau să-i supun pe toţi aceşti oameni, trecători ca mine, ca şi voi, unui ultim examen. Cum să pierd asemenea prilej? Nu vă daţi seama că, intrând în jocul tatălui vostru, eu aş boicota istoria asemenea celui din urmă cârcotaş?

Ctesippes: Şi atunci, preferi să mori numai pentru a ajuta istoria? La ultima lecţie, nu mi-ai spus chiar tu, Dascăl luminat, că istoria adevărată e făcută din greşeli suprapuse pe care prezentul le evocă mereu cu o ironie superioară, dar le repetă întocmai cu un cinism inexplicabil? Te-am citat bine, Socrate?

Socrate: Aproape, Ctesippes, doar că eu am spus cinism *implacabil*. Nu puteam să spun inexplicabil, pentru bunul motiv că cinismul oricărei ocârmuiri a fost şi va fi întotdeauna explicabil, prin intermediul clipei care îl redescoperă, îl reproduce şi îl colorează în alte nuanţe. El este implacabil, acest cinism, adică fatidic, inevitabil, insubstituibil şi insuprimabil, dar în nici un caz inexplicabil...

Ctesippes: Să-mi ierţi... cinismul, Socrate, acum eşti mult mai clar.

Socrate: Nu, Ctesippes, tu ai dreptate, de ce-ţi ceri scuze? Sunt mândru – ah, dar aşa ar trebui să fie toţi dascălii adevăraţi – când văd că învăţăceii mei merg mai adânc şi mai departe decât mine, sau când remarcă o eroare de gândire. Atunci, am fost poate prea expeditiv, m-au fugărit gândurile în altă parte. Acum, gândurile mele s-au concentrat aici *altminteri* şi am descris, ceva mai mult, un aşa-zicând indescriptibil. Am fost mai explicativ şi asta nu e rău când studiezi cauzele pentru care ai pierdut o bătălie. E drept, explicând-o şi evocând-o în amănunt, n-o mai câştigi, dar înveţi în schimb cum trebuie sau cum ai putea evita o înfrângere. (Tace, privind, probabil, soarele abia ivit.)

Criton: Socrate, ah, nu vezi?

Socrate: Ba da, văd, Criton, cel mai frumos răsărit de soare din lunga mea viaţă.

Criton: Pe care tu hotărăşti în chip nedrept să o opreşti azi. Cu ce drept?

Socrate: Cu dreptul pe care-l ai şi tu, în aceeaşi măsură, de a decide asupra vieţii şi morţii tale.

Criton: Dacă moartea mea e dată de zei, atunci mă supun fiindcă ştiu că e dreaptă. Dar dacă e dată de oameni care se cred zei, e cu totul altceva. Iartă-mă, Socrate, n-am vrut să te jignesc, dar de data asta trebuie să recunoşti că te afli într-o cumplită confuzie: tu acorzi celor ce-ţi decid moartea pecete zeească, şi asta mi se pare revoltător.

Socrate (adresându-se copiilor lui Criton): Şi vouă vi se pare dreaptă judecata tatălui vostru?

Epigene: Poate că nu dreaptă, Socrate, dar nu poţi să spui că e lipsită de dragoste şi nici că nu merită luată în seamă.

Socrate: Sunt mândru de voi, băieţi, de voi toţi. Şi-mi pare rău de un singur lucru, gândindu-mă la voi. Îmi pare rău de voi, cum să spun? Da, îmi pare nespus de rău că acum, istoria, prin mine, vă nedreptăţeşte. Voi toţi la un loc şi fiecare pe rând îmi sunteţi superiori sau veţi fi deasupra magistrului vostru, o spun cu mândrie, dar şi cu durere, că, din cauza mea, din cauza destinului meu, istoria o să vă uite pe voi şi toate meritele voastre şi ale tatălui vostru şi toate fi-vor îngropate pe veci în *anonimat* de această clipă favorabilă Atenei, pe cât îmi este favorabilă mie în posteritate. Adio, dragi prieteni, salutaţi din parte-mi pe toţi discipolii şi amicii lui Socrate şi nu uitaţi deviza bătrânului vostru dascăl: *Nici o zi nu merită trăită fără bucuria chinuitoare de a o trăi*. *Important nu e să trăieşti oricum*, *ci să trăieşti bine*.

Discipolii-Prieteni – **Critobulos**, **Hermogenes**, **Epigene**, **Ctesippes** – (ştergându-şi, fără sfială, lacrimile): Vorbeşti, luminate Dascăl, de parcă în clipa asta te-ai îndrepta spre veşnicie.

Socrate: Eu prefer această clipă care trăieşte odată cu răsăritul soarelui. Iar vorbele mele sunt de tot banale. înaintea mea au rostit astfel de cuvinte atâţia alţii care au purtat sau n-au purtat numele de Socrate, iar după mine le vor rosti - pe multe, multe meleaguri alţii, din multe ţări... Chiar şi cei pe care noi îi socotim mai barbari, fiindcă nu sunt greci. Acesta e unul din miliardele de răsărituri de soare; oamenii de peste sute de mii de ani îşi vor aminti sau îl vor fi uitat pe Socrate, dar e sigur că vor ţine minte – vor ţine minte mai ales după ce vor fi suferit rând pe rând – că „cel mai mare bine nu este să trăieşti, ci să trăieşti bine”.

Hermogenes, **Epigene**, **Ctesippes** (radioşi, de parcă ar fi avut o revelaţie, îngână pe Socrate):
Cel mai mare bine nu este să trăieşti, ci să trăieşti bine (privesc unul spre celălalt, dorind să-l contrazică pe Socrate prin chiar această privire. Ctesippes scapă chiar):

Ctessippes: Dar noi, Socrate, noi trăim...

Socrate: Da, ştiu, voi, da, ca şi tatăl vostru. De aceea vă şi gândiţi cu atâta uşurinţă la evadare, asemenea tuturor celor ce trăiesc bine. Să ştiţi, primii care evadează, care fug de mai rău, sunt cei ce au cunoscut *mai binele*. Dar nu despre asta e vorba. poţi evada oricând, aşa cum aş putea evada eu acum, cu sprijinul iubirii voastre, dar niciodată nu poţi *evada în fapt din conştiinţa ta*. Iar zeii ne învaţă că „la rău nu se răspunde cu rău" – cine procedează astfel este propriul său duşman, este duşmanul lui Zeus ori al tuturor zeilor şi profeţilor ce sunt şi vor veni pe pământ, dar înainte de toate este duşmanul moralei ce sălăşluieşte în el prin rădăcini, înaintea oricăror legi scrise. Şi, sfidând rădăcinile, sfidezi patria, o părăseşti din neputinţa lucidităţii de a o iubi cu toate greşelile ei.

Un choreut (sau UMBRA Istoriei – o umbră, o glugă indistinctă în mulţimea aflată în faţă temniţei): Socrate, greşeşti. De ce dezlănţuieşti Istoria? Cine-ţi dă dreptul să modifici LUMEA? De ce nu fugi? Fugi, învăţatule. Noi nu-i recunoaştem decât pe cei ce-şi apără pielea.

Zeta (o adolescentă; trece printre fraţi ca printr-o pânză de mătase; poartă pe cap o cunună de flori, iar în braţe lauri, frunze mari de lauri): Aş vrea, înţeleptule, să fii iubitul meu. am aflat de curând că iubirea trece, şi toată lumea spune că tu ai dreptate, deci iubirea trece ca fulgerul, ca apa, că viaţa omului e mai scurtă decât aceea a unei stele căzătoare, dar că înţelepciunea, gândul, ideile rămân. Spune-mi, Socrate, spune-mi o idee prin care să rămân pe veci în Istorie. Spune-mi, învăţatule, ideea asta, în schimbul fecioriei mele.

Socrate (clipind, aparent bulversat): *Gnoti se auton*, *Zeta*. Cunoaşte-te pe tine însăţi.

Zenon (adolescentul-scrib îmbrăcat în Alcibiade, mimându-l): La o parte, la o parte, mulţime proastă. Eu trebuie să scriu ultimele vorbe ale lui Socrate. Cunoaşteţi-vă pe voi înşivă, deci daţi-vă la o parte din faţa Soarelui. Soarele e în voi, aşa a spus Socrate în Agora.

Zeta (îl întrerupe cu un gest de dragoste confuz, împărţit între scrib şi Socrate):
Vreau o lege pentru toată viaţa, Socrate.

Socrate: Bine, Zeta, ţi-o spun fără să faci nici un sacrificiu: „Cel mai greu lucru pe lumea asta e să fii tu însuţi".

Zeta (pălind): Cum adică, eu venind la tine, cu voia mea, n-am fost eu însămi?

Socrate: Fiindcă ai fost lăsată. Tribunalul a avut viclenia să profite de clipă, a vrut să arate ce libertate mare e în Atena zilelor noastre şi ţi-a dat drumul să ajungi la mine – tu şi mulţimea de afară. Aşadar, Zeta, mă îndrept şi spun: „Cel mai greu lucru pe lumea asta este *să fii lăsat* să fii tu însuţi". Du-te, fecioară, şi spune asta Tribunalului.

Zenon: La o parte, netrebnici. Socrate a vorbit, clipa a trecut, a intrat deja în viitor.

x

Strigătul **Xanthippei** (urlat ca la cumetrie sau ca o bocitoare profesionistă la căpătâiul mortului): Socrate, Socrate, iubitul meu! Socrate a fost totuşi cel mai bun bărbat! Aşa să ştiţi, proştilor!

(O clipă de întuneric sau, la voinţa regizorului, cortina.)

ACTUL III
Scena 2 , tabloul 1

Patul din temniţă dispare, făcând loc unei punţi de corabie. Un catarg-semn. Înconjurat de marinari, Socrate pe puntea unei corăbii mici (triera), revenită de la Delos ca ambasadă religioasă, pe care atenienii o trimiteau din cinci în cinci ani ca să mulţumească lui Apollo pentru reîntoarcerea lui Theseu şi a tovarăşilor săi în patrie, după uciderea Minotaurului.

Un choreut (aceeaşi UMBRĂ a Istoriei, îmbrăcat ca un marinar): Socrate, în numele Dreptăţii care nu piere pe pământ, precum nu pier zeii, tu n-ai voie să mori.

Socrate (surâzând neîncrezător): Mă îndoiesc că zeii, în care nu cred – sau nu cred în toţi – ar putea ţine acum cu mine. Aşadar, nu cred că răspunsul lor îmi este favorabil.

Marinar 1: Depun mărturie că da. Iată, pergamentul cu răspunsul lor se află în mâna mea (îl întinde lui Socrate, acesta se face însă a nu-i vedea gestul; în cor, marinarii): Citeşte, Socrate!

Socrate (gest reticent): Citiţi voi, prieteni, dar crunt să vă pedepsească zeii dacă tocmai pe ei îi minţiţi acum...

Pe catarg apare o eşarfă cu litere mari în greacă: „Saos” (Salvat, sănătate, teafăr.)

Marinar 1: Sănătate şi viaţă lungă dorim lui Socrate, cel care se îndoieşte de noi; iar ca răsplată îi spunem că noi nu ne îndoim de el. îi dorim să trăiască atât încât să-şi adeverească pe viu deviza: *Ştiu că nu ştiu nimic*. Deci, dacă spune aşa, Socrate nu ştie despre noi nici că existăm, nici că nu existăm. îi propunem să parieze până la sfârşitul vieţii pe existenţa zeilor noştri, căci nu va avea nimic de pierdut şi astfel îşi va umple de adevăr propria-i deviză: *Saos*.

Marinar 2: Am auzit cu urechile noastre şi scribul Zenon a scris, de la mine, printre altele, să nu crezi nici măcar în ceea ce auzi cu urechile tale. Să te îndoieşti până şi de ele; doar dacă ştii sigur că în timpanele tale au intrat deodată zeii şi locuiesc măcar pentru o clipă în tine. Te ascult, Zenon.

Scribul Zenon (îmbrăcat ca un *Marinar 3*): Înţelept al înţelepţilor Atenei, jur pe stilul meu că am scris aici numai ceea ce mi-au spus zeii. Te mai îndoieşti de mine, de admiratorul tău sârguincios, de atâtea ori gelos pe Alcibiade, preferatul tău, care e departe de a şti să te adore în taină asemenea mie?

Socrate: Prea multe vorbe, Zenon, pentru un adevăr atât de simplu. Sau poate că tu ai nevoie de toate aceste vorbe pentru ca să le prefaci în cuvinte scrise şi să-ţi asiguri astfel un loc, un locşor al tău în istoria pe care o scrii?! Să-ţi dau acum o ultimă învăţătură, acum când încă nu ştii ce hotărâre voi lua, până la urmă. Cei ce fac istoria pot s-o modifice prin faptele lor de la o zi la alta. Aşa a fost de când lumea, aşa va fi cât va fi lumea. (pauză; priveşte în depărtare) Dar cei ce o scriu ar trebui să renunţe la actul acesta, *dacă nu renunţă totodată la - făptura lor în clipa în care o scriu*. Pur şi simplu să-şi închipuie că ei nici nu există, că nu s-au născut sau că, şi mai simplu, au fost coborâţi cu hârzobul din cer exact în mijlocul unui război în care abia atunci află cine cu cine se bate. Ştii de ce, tinere Zenon? Tocmai pentru a nu ţine partea nimănui! Ba, mai mult, dacă scribului istoric i se face sete şi foame pe câmpul de luptă şi cere apă şi pâine şi nu primeşte apă şi pâine decât dintr-o tabără, el trebuie să fie cu atât mai drastic şi neîndurător cu cei ce s-au repezit să-i dea apă şi pâine şi măsline Ştii de ce, Zenon?

Zenon: Aş bănui, Socrate, dar nu îndrăznesc să mă pronunţ. Să cred oare că un istoric poate fi cumpărat cu o bucată de pâine?

Socrate (râzând în hohote): Nu, cu o bucată de pâine nu, şi nici cu un prânz îndestulat. Dar

dacă-i este cu adevărat foame, e în stare să-şi vândă şi stiletul şi tabla de ceară sau pergamentul, ştii pentru cât şi pentru ce? Pentru o măslină. Doar pentru o măslină, fără nici o fărâmă de brânză... şi pentru o gură de apă, cât să-şi astâmpere setea.

Zenon (dă din cap, în semn de protest): Eu nu, eu nu. Doar pentru atât?

Socrate (cu un rictus ironic, bănuitor): Ai dreptate, pe cât de orgolios te ştiu, presupun că eşti mult mai scump. Tu vrei şi o plată ca lumea (pauză... se aude un strigăt înăbuşit: „Socrate, ajutor!”) şi vrei şi un loc în istorie pentru tine. Cum s-ar spune, ai intrat pe câmpul de bătălie cu tolba plină de la început. (Schimbând tonul) Dar să vedem dacă am dreptate cu adevărat. Cine strigă „ajutor!” pe triera cea sacră, pe această corabie a Adevărului? Nu cumva e chiar Adevărul?

(Rumoare, câţiva marinari încearcă să bareze drumul lui Socrate, cu respect îndoielnic.)

Marinar 1/ *Marinar 2*/ **Zenon**: Nu, Socrate, ţi s-a părut, de ce nu asculţi de zei?

Socrate: Zeii toţi se află în Daimonul meu şi eu nu pot trăda izvorul unic al Adevărului.

Mulţimea (pe mal, glasuri contradictorii):
Socrate e nevinovat. Socrate trebuie să trăiască!Dar de ce fuge, dacă nu îi e teamă de moarte?
Anytos, Meletos şi Lycon să-l dea pieirii!Nedreptate!

Criton (în faţa mulţimii): Dreptatea o fac zeii şi zeii au spus: „Socrate e nevinovat”...

Un choreut (UMBRA Istoriei): Atunci să se supună judecăţii. Doar mai marii

Atenei au hotărât culpele înţeleptului oricât ar fi Socrate de înţelept: 1. Socrate nu recunoaşte zeii cetăţii noastre. El ne propune o patrie fără Zeus, dar în care ar vrea să domnească el. Ce fel de ateism mai e şi ăsta?

Criton: Taci, glas ignorant al gloatei.

Un choreut (UMBRA Istoriei): De ce să tac? Mai sunt încă două acuzaţii grele împotriva lui Socrate.

Mulţimea: Care, care?

Un choreut (UMBRA Istoriei): Aşadar, a doua acuzaţie: Socrate vine şi ne propune zei noi. Dar ce ne-au făcut nouă zeii cei vechi? De ce să-i izgonim din sufletele noastre?

Criton, **Critobulos**: Gloată proastă, nici o tradiţie nu rezistă fără a-şi preface ritualul ori miturile. Aceasta o doresc şi zeii din ceruri, şi zeii fiecărei cetăţi de la o clipă la alta a Istoriei!

(**Zeta** împinge pe puntea vasului o statuie-bust pe rotile reprezentând chipul lui Socrate cu ochii mobili; statuia imită marmura. La un moment dat, când ajunge în faţă, aproape de proscenium, dinlăuntrul ei se aude glasul lui Socrate imprimat pe bandă în ecouri spaţiale: *Ştiu că nu ştiu nimic*! (scurtă pauză), apoi: *Cunoaşte-te pe tine însuţi*! Statuia se retrage în linişte, în locul ei apărând Socrate în carne şi oase şi marinarul legat fedeleş, cu un căluş în gură, de fapt un sul de pergament.)

Socrate: Iată Adevărul! Iată Adevărul, aşa cum îl bănuiam. îmi era cu neputinţă să cred că zeii ţin cu mine şi nu cu zeii trecători ai Atenei, care hotărăsc Mesajul şi Dreptatea, fiindcă guvernează clipa.

Din mulţime (se desprinde, apărând în faţă, vanitosul *Anytos*): Jur pe zei, doar ştiţi cu toţi; am

participat la răsturnarea „celor treizeci” de tirani ai Atenei, v-am adus libertatea, pentru ca acum să mă trădaţi? Socrate a trădat legile Atenei. Socrate trebuie să piară.

În cor *Meletos* şi *Lycon* (poetul şi oratorul mediocri, prieteni ai lui Anytos): Dovada că Socrate nu crede în propriile-i opinii este că voia să fugă.

Socrate: Naivi, destoinici ai naivităţii. Virtuoşi ai mediocrităţii, aşa cum nu v-am învăţat să fiţi vreodată. Am încercat să opresc pentru o clipă istoria voastră, dar jocul va lua acum sfârşit!

Un choreut (UMBRA Istoriei): Acuzaţia numărul trei, cea mai gravă: Socrate a corupt tineretul! în orgoliul lui nestăvilit, credea că *paideea*, învăţătura unică a Atenei, e plină de greşeli. Or, Atena spune: pe ideea cetăţii, pe ideea de azi trăieşte întreg poporul şi ca atare nici tineretul nu poate fi educat altminteri. Cetatea nu poate greşi, fiindcă ideile Cetăţii sunt geniale. Să piară Socrate!

Mulţimea (Anytos, tunând ironic): Nu, de trei ori nu, zeii nu puteau să fie de partea lui.

Socrate: S-ar putea să ai dreptate, mulţime, am vrut să spun Anyots. Dar să auzim ce ne spune acest marinar. (Scoate cu un gest rapid sulul din gura marinarului, citeşte calm, apoi cu voce tare): ... care l-am ajutat pe Theseu să salveze Atena învingând Minotaurul, decretăm şi vom decreta: *Socrate este vinovat*. în numele clipei, al celor trei bravi conducători ai Atenei şi al nostru personal, semnăm: Apollo şi Triumviratul său zeesc de la Delos.”

P.S.: „Oricum, graţiei acestei hotărâri a noastre – a cărei justeţe e mai presus de orice îndoială – Socrate va intra în Istorie. Fiind însă el marele înţelept, îi lăsăm o şansă: aceea de a-şi alege singur moartea.” (pauză)

Mulţimea (predomină fraza): Şi zeii pot greşi. Socrate e nevinovat. Fugi, Socrate! (Ca la un semn, corabia se pune în mişcare. Rumoare pe mal, rumoare la prora corăbiei, comenzi date şi anulate apoi de gestul lui Socrate.)

Socrate: Opriţi! Totul a fost o glumă, ultima glumă a bătrânului Socrate. Ştiam răspunsul zeilor Atenei, ştiam, vă jur, acest răspuns. Dar nu de la ei. Ci de la Daimonul din mine. El mi-a spus astă-noapte, în vis, să-mi urmez destinul!

Criton şi **fiii**: Nu, Socrate, nu te supune nedreptăţii.

Socrate: Mă supun legilor, aşa cum v-am învăţat. Aşa e drept, aşa e bine. Glasul patriei vine de la zei.

Un sicofant (strigând prin megafon spre Meletos): Simmias şi Cebes, trimişi de Criton, au şi cumpărat o casă pentru Socrate în Thessalia.

Socrate (se face a nu auzi nimic, în timp ce Zenon, scribul istoric, notează sârguincios): Criton, prietene, te declar vinovat pentru toată această farsă. Ai uitat, oare, ce ţi-am spus în temniţă: „Eu nu pot dezminţi acum principiile pe care le-am invocat altădată numai pentru că mi s-a întâmplat ceea ce mi s-a întâmplat; dimpotrivă, pot să spun că pentru mine ele au rămas neschimbate şi că le preţuiesc ca şi înainte; iar dacă, în împrejurarea de faţă, nu vom putea formula altele mai bune, atunci poţi să fii convins că n-ai să-mi zdruncini - hotărârea, chiar dacă ar căuta să ne sperie ca pe nişte copii, copleşindu-ne cu închisori, execuţii şi confiscări. Trebuie oare să ascultăm şi să ne temem de părerea celor mulţi sau de cea a unui singur om, dacă el e cel ce se pricepe cu adevărat? Şi, în acest caz, oare ne vom ruşina şi nu ne vom teme de el mai mult decât de toţi ceilalţi laolaltă? Iar dacă nu-l vom urma, nu vom corupe şi nu vom pângări acea parte din noi care ar fi putut deveni mai bună prin respectarea binelui, dar care s-a pierdut prin nerespectarea lui?”

Un sicofant: Criton a cumpărat cu treizeci de mine de argint adevărul şi marinarii.

Socrate (imperturbabil): Ţi-am spus, Criton, toate acestea şi acum nu-mi rămâne, înainte de a porni pe drumul istoriei mele, decât să te apăr pe tine de tine. Ţi-am spus şi repet, Criton – v-o spun şi vouă, marinarilor cumpăraţi cu banii lui Criton, şi de voi înşivă să vă apăr, de nesăbuita voastră dragoste pentru mine – că „ţara este mai presus de tatăl şi de mama ta şi de străbunii tăi: mai vrednică de respect, mai augustă Şi mai sfântă. (clamează) Că ea cântăreşte mai greu atât în ochii zeilor, cât şi în ochii oamenilor cu judecata bună. Că trebuie, mai mult decât pe tatăl tău, să o respecţi, (tună) să n-o înfrunţi şi să-i faci pe plac chiar când e aspră cu tine; înduplecând-o dacă poţi şi, dacă nu, făcând ce-ţi porunceşte, răbdând fără murmur orice suferinţă; să fii bătut, să fii închis, să pleci la război, unde te aşteaptă rănile sau moartea. Da, toate acestea trebuie făcute, căci binele constă în săvârşirea lor; să nu te dai bătut, să nu te retragi, să nu-ţi părăseşti rândul, ci în război, la tribunal, pretutindeni, să faci ceea ce-ţi poruncesc cetatea şi patria”.

Criton (profită de pauza lui Socrate): Chiar şi când Patria greşeşte?

Socrate: Da, chiar şi atunci „să faci ce-ţi porunceşte patria”. „Iar dacă nu, să-i arăţi, convingând-o, unde stă dreptatea. Căci nu e oare o nelegiuire să foloseşti violenţa faţă de mama ta sau de tatăl tău, cu atât mai mult faţă de patria ta?”

(Din depărtare, ca un ecou prelung, un sunet de *aulos* tragic, de fluier tracic, oprindu-se scurt apoi, ca un ţipăt.)

Mulţimea: Dar vei pieri, Socrate.

Socrate: îmi urmez Destinul, adică Daimonul, acestea fiind totuna cu Adevărul (cu un gest scurt, scoate din buzunarele marinarului legat cu frânghii aurul, răspândindu-l pe punte). Anytos, Meletos, Lycon, vreau doar atâta hatâr să-mi faceţi înainte de moartea mea, pe care oricum o regretaţi – fiindcă, în sinea voastră, ştiţi bine că e nedreaptă, dar mai ştiţi că nici nu se poate să procedaţi altfel, că aceasta e singura voastră cale –, vreau aşadar să-mi împliniţi această dorinţă: Criton şi prietenii lui să nu fie pedepsiţi sau, în loc de orice pedeapsă, cu aurul acesta – care, nu-i aşa, Criton?, într-un fel îmi aparţine acum! – să se înalţe o şcoală în Agora, pentru cei mai săraci copii ai Atenei.

Mulţimea (rumoare dramatică, **Zeta** reapare în faţă, vorbeşte): Îţi mulţumesc, Socrate! (Se apropie de înţelept, îl sărută cu dragoste.) Îţi mulţumesc în numele viitorilor mei copii!

Socrate (mângâindu-i părul): Copiii tăi vor fi colegi de clasă cu cei ai lui Meletos, şi el atât de tânăr şi fără minte azi. Ai grijă, Zeta, ca măcar copiii tăi să înveţe să nu facă versuri proaste şi, mai ales, dacă se apucă de retorică ori de Istorie, precum Lycon, să înveţe să nu mintă (un sughiţ în mulţime, aparent ironic sau poate solidar cu spusele socratice). A minţi în timp, a scrie istoria altfel numai pentru că ţi s-a dat o măslină în plus e mai rău decât a fi sicofant. Căci vă zic vouă, atenieni, va veni o vreme când lumea va fi atât de însetată de Dreptate, că va uita de pâine şi de brânză, o, nu, nu stomacul gol e cel ce stârneşte sau aprinde flacăra unei răscoale, ci lipsa adevărului. Ori de câte ori – ca pe vremea „celor treizeci” ai Atenei – nu vei putea ieşi în Agora să-ţi verşi năduful, ori de câte ori într-o cetate va domni o singură părere, fie ea chiar înţeleaptă sau dreaptă uneori – dar ea nu poate fi ca atare de vreme ce tu, simplu atenian sau locuitor al polisului, nu poţi s-o discuţi, s-o întorci pe toate feţele şi chiar s-o negi, aşadar – ori de câte ori un grec sau un alt cetăţean din alte patrii nu va putea să strige ce vrea el într-o clipă de revelare a conştiinţei, a Daimonului său, atunci el şi alţii vor aprinde în Agora un foc.

Un glas din mulţime (urmat de altele): Un foc? De ce un foc? Socrate a început să aiureze (cineva face un semn sugestiv cu degetul la tâmplă).

Socrate (continuă netulburat): Şi ce e mai rău e că la focul ăsta, pornit cu bune intenţii de unul, doi sau zece oameni la început, se vor adăuga alţii care, adesea fără să ştie de ce, vor preface aşa, tam-nisam, focul într-un incendiu. De aceea, tot ce vă pot spune acum este să amânaţi focul, focurile de acest fel – dacă deocamdată puteţi sta la taclale în Agora şi puteţi să-i înfruntaţi pe cei trei de lângă voi – pentru binele Cetăţii. Eu v-am învăţat arta adevărului. Să vă spun acum că *artha* înseamnă la un popor îndepărtat, dar la fel de vechi şi de înţelept ca al nostru, *religie*. Da, aşa se spune artei la indieni. Vreau să vă învăţ acum primul cuvânt al unei viitoare, foarte apropiate religii: *Iubirea*! învăţaţi, atenieni, să iubiţi *artha*, religia Iubirii dintre voi, pentru voi şi semenii voştri.

(Pauză fatidică, un vânt se porneşte deodată, prevestind furtuna, apoi apare Soarele. Jocuri de lumini alb-roşietice, de crepuscul. În mulţime se aude un vaier ca un bocet, un fel de *recviem*, pornind ca un coral – *Kyrie Eleison* sau *Agnus Dei* din ***Missa Solemnis*** de Beethoven – apoi *aulos* tracic, sfârşind ca un ţipăt.)

Scena 4, tabloul 3

Între timp, Socrate, umbrit sau învăluit în lumini crepusculare, încercuit ca o icoană în propriul ei nimb, rămâne asemenea unui Punct: tot ce se vede în sală e aura, dunga sacră pe care o desenează soarele – lumină deasupra creştetului său. Reapare apoi lent, descoperit de jos în sus în plină lumină, ţinând în mână Cupa. Privind spre cer, bea încet, cu un calm, cu un surâs de beatitudine care-i sculptează întregul chip, în timp ce mulţimea, îndeosebi marinarii, îngenunchează plângând: în prim-plan – Zeta, Criton, Critobulos, Hermogenes, Epigene, Ctesippes, Marinar 1, 2, Zenon cu tabla lui de ceară; măreţie de tablou care să evoce Înţelepciunea, Revelaţia.)

Socrate (întinzând Cupa golită Zetei, începe a şopti înălţându-şi treptat glasul, în timp ce, printr-un ochean, scrutează Viitorul): Vor trece milenii, veacuri se vor prăvăli unul peste altul şi, din Socrate, cel ce moare azi, va izvorî o fântână, „o fântână lină cu apă puţină”. Focuri mari şi mici se vor aprinde în multe cetăţi şi apa nu va fi îndeajuns să stingă aceste multe focuri ce vor întregi, din sânge, flacără şi speranţă, un continent pe nume Cenopa sau poate Europa, în amintirea victoriei lui Theseu. Pe urmele umilului Socrate –credincios supus Patriei şi clipei – vor veni alţii mai puţin supuşi ori mult mai puţin înţelegători şi vor muri rând pe rând asemenea mie. Dar Cetatea omenirii va spori, căci în ea va domni cândva setea de Adevăr. (Răspicat): }i adevărul, vă zic vouă, atenieni, nu va fi spus mulţimii nici de oratori, nici de istorici şi nici de cei ce guvernează Clipa, ci de poeţi şi de filosofi. Peste secole de urgie şi de mărire, de glorie, de război şi de jale, vor veni aceşti alţi naivi destoinici, mântuiţi de propria lor credinţă şi vor clama:

„Prieteni, care staţi lângă mine,
încălziţi-vă lutul cu vin, desfaceţi-vă privirea
peste lucruri. Noi suntem numai purtători de cântec pe la porţi închise,
dar fiicele noastre vor naşte pe Dumnezeu
aici unde astăzi singurătatea ne omoară.”

(Blaga, *În noaptea de sus*)

Zenon (grăbit, reciteşte tăbliţa): „Dar fiicele noastre vor naşte pe Dumnezeu...” Ah, să mă grăbesc să fac o fată (se uită la zeta, întâlnind în drum privirea sicofantului). Să-l naşti pe Dumnezeu, ce idee? Ce idee?! Numai Socrate putea...

Socrate (după un timp): Tot ei, poeţii şi filosofii, vor spune asemenea mie, cu glas de tunet sau numai în şoaptă, dezlănţuiţi de un alt Zeus ori mânaţi doar de propriul lor Daimon:

„Am armat pământul ista, vremea mea, viaţa, poporul
Cu gândirile-mi rebele contra cerului deschis;

(Pauză. Aşează o mână aproape albă pe părul negru al Zetei, îngenunchiată.)

El n-a vrut ca să condamne pe demon, ci a trimis
Pre un ger să mă-mpace, şi-mpăcarea-i... e amorul."

(Eminescu, *Înger şi demon*)

Lumina se stinge încet peste mulţime şi se concentrează în fascicul dirijat spre Socrate care pare, în mantia-i albă, că se înalţă la cer.

- C o r t i n a –

ACTUL IV

Scena 1

În prim-plan, un bust al lui Socrate, lângă un altul reprezentând chipul Fiinţei Supreme a Revoluţiei (Robespierre). Stânga şi dreapta nu contează aici; depinde din ce parte priveşte spectatorul. O *bergère*, o vază mare de trandafiri roşii pe o masă rotundă, gen gheridon, stil Ludovic XV. Abia prin lumini concentrate se profilează fundalul scenei în care apare un pat – nu mai luxos decât cel al lui Socrate, dar cu dantele colorate în roz, prin lumini desigur. Cuvertura poate fi în chip natural roşie ca trandafirii din vază sau ca sângele, fiindcă despre sânge e vorba indirect în cele ce urmează. Fond de şoapte erotice, pentru început, care se „clarifică" deodată cu prima replică a Thérései, adresată lui Robespierre...

Thérésa Cabarrus (**Tallien**): Maximilien, dragule, tu ştii de ce a rămas Socrate în istorie?

Robespierre: Fiindcă, hâm, simplu de tot: fiindcă a avut curajul să ia cucută. Dar ce, tu crezi altceva?

Thérésa: Ah, tu faci pe prostul, Incoruptibil drag ce eşti. Ştiam că eşti incoruptibil, dar nu ştiam că mimezi prostia...

Robespierre: Te rog, Thérésa. Eu mă aflu la tine într-o clipă, da, într-o clipă minimă de răgaz. Şi tu ai dorit, tu ai vrut asta: să-l răpeşti pe primul cetăţean al Revoluţiei de la treburile Statului, pentru a face pur şi simplu dragoste. Nu ţi se pare că ai dorit prea mult?

Thérésa (râde feroce la început, apoi îşi revine, gângurind călduros, mângâindu-l repede, pentru a câştiga partida): Ba am făcut şi un lucru bun: pentru un ceas, două, am oprit ghilotina, căci, nu-i aşa?, ghilotina nu funcţionează în absenţa sau fără voia ta. Apropò, am aflat azi cum îi spune, deja, omul de rând ghilotinei... Ştiai?

Robespierre (mimând a şti totul, dă din umeri): Omul de rând, dacă-şi caută de treabă şi sprijină Revoluţia, oricum nu va ajunge la ghilotină. Iar pentru simplul fapt că glumeşte pe seama ei nu poate fi dus la eşafod. Sau poate crezi că şi asemenea *sobriquet*-uri, porecle, ar merita ghilotinate?!

Thérésa (râzând iarăşi; acelaşi joc): Ai fi tu în stare, drăguţule, iubitule, violentule om nărăvaş, trandafir întrupat din seve roşii ca sângele, ah, dragostea mea...

Robespierre (agasat puţin, dar neieşindu-şi din rol): Ah, Thérésa, timpul trece şi tu mă ţii numai şi numai în antiteze şi nici măcar peruca asta neghioabă nu ţi-ai dat-o jos (îndreaptă mâna spre ea).

Thérésa: Nu, încă nu, iubitule. Până la perucă, ai fi putut... (se opreşte, surâzând viclean). Da, ai fi putut să mă săruţi. (Se ridică în picioare, aranjează un trandafir în glastră.) Antitezele de care vorbeai mai înainte se numesc, mai exact, oximoroane. Cred că şi tu, ca şi mine, ai învăţat asta la liceu sau cu

profesorul tău de retorică. Omul este, de fapt, un eşafod de antiteze, de contradicţii, de oximoroane, poftim. Candid în astfel de clipe (arată spre el) şi violent odată ce clipa a trecut, dornic de purificare, de *katharsis* şi foarte înclinat totodată să voteze pe nedrept împotriva lui Socrate, asemenea tuturor celor care-l au pe conştiinţă. Apropò, te-ai întrebat vreodată de ce, de veacuri întregi, omenirea regretă aşa de mult moartea unui singur om?

Robespierre: Fiindcă omenirea luată în bloc e nătângă, asemenea vulgului care asistă cu nesfârşită plăcere la execuţii ca la un spectacol. Omenirea are nevoie de lideri, cum spun englezii, de personalităţi, de capete care să gândească pentru ea: fiinţele mici, care plodesc inconştient asemenea furnicilor sau bondarilor, îşi află supremaţia doar prin exponenţi.

Thérésa (acelaşi joc): Aşa ca tine, Fiinţă supremă ce eşti. Inegalabilul meu drag. Şi totuşi, Maximilien, de ce Socrate a trebuit să moară pe nedrept, fiindcă, sper ca măcar asta să recunoşti, ceea ce toată istoria recunoaşte: Socrate a ispăşit pe nedrept. El este autorul primei revoluţii din lume pe cont propriu. Pur şi simplu, Revoluţia Conştiinţei. Singura pură, în timp ce altele... Tu crezi că există trepte între pur şi impur? Tu, de pildă, te crezi un om în întregime pur?

Robespierre: N-am meditat în mod exact asupra acestei eventuale întrebări. Ştii, în orice caz, că nimeni şi nimic nu mă poate corupe. Dar, în rest, voi fi având şi eu – ca tot omul – o serie de mici, invizibile metehne...

Thérésa (râde ironic, apoi revine la glasul dulce de mai devreme): Deci, Robespierre nu este un pur (se apropie de el, ia o scamă de pe redingota lui şi o suflă în aer). Iată, mai are niscaiva scame. Totul este ca aceste scame să nu i se aşeze pe suflet, să nu i se lipească de conştiinţă, da, da...

Robespierre: Deci, iată-mă şi impur. Ştiu de ce te gândeşti la aşa ceva: fiindcă ai profitat de plecarea soţului tău, ah, prietene Tallien, iartă-mă... dar nu sunt de vină (pauză de gândire, apoi iluminat, cu degetul la tâmplă): Ce-ar fi ca, de mâine, să institui ghilotina pentru adulter, pentru a pedepsi adulterul?

Thérésa: Atunci, pur şi simplu ghilotinei nu i s-ar mai spune *Madame la Veuve*, ci poate *Monsieur le Cocu*. Încornoratul, nu?! (începe să se dezbrace cu gesturi febrile, Robespierre adulmecă, în sine, fericit, aerul, nerăbdător.)

Robespierre: Nu, desigur, ar fi o prostie. E în firea eternă a omului să greşească în dragoste. Important este să nu ridici mâna asupra Patriei tale. Ştii tu, dragă Thérésa, că Socrate a spus acest lucru, el despre care nu se ştie cum şi ce va fi fost în viaţa intimă, personală?

Thérésa (arătând spre o bucată de pâine albă, răsărită într-un colţ, într-un vas cu struguri, sau lângă el): *Touchez pas*. Nu te atinge de viaţa intimă a omului. Ştiu asta încă din copilărie, de la unul din servitorii noştri, deci de la un om din popor, cum se spune azi. O murdăreşti, tot aşa cum, punând mâna pe această pâine albă, o înnegreşti, desigur. De aceea, e bine să ne spălăm pe mâini cum am învăţat în copilărie, cum îi învăţăm şi pe copiii noştri – să se spele înainte de a mânca. Deci, Maximilien, du-te, te rog, şi te spală (surâzând complicat)... de Tallien. Eu m-am spălat mai înainte.

Robespierre (înaintând spre un colţ al camerei unde se bănuieşte a fi toaleta. Fredonează. Thérésa, continuând să se dezbrace mult mai lent, ascunde un pumnal strălucitor sub pernă. Fredonează cu ochii în flăcări. Reapare Robespierre, într-un fel de pijama roşie: indispensabili lungi şi maieu sau poate salopetă – chiar şi părul lui are reflexe roşietice: şi-a dat jos peruca): Ei, Thérésa, să profităm de clipă. E limpede, nu voi mai introduce ghilotina pentru adulter, fiindcă ar trebui să cad primul sub tăişul *Văduvei*, nu-i aşa?

Thérésa (complice, ori ca pentru sine, dar clar): Încă nu, încă nu, dragă Maximilien. Până acum nu s-a petrecut nimic între noi. Ai lăsat la toaletă hainele fiindcă îţi era... murdară redingota, aveai... şi trei nasturi lipsă. Ce neatenţie din partea valetului tău! (întinde mâna spre un clopoţel aşezat pe noptieră.)

Robespierre (enervat, dar aproape *mut*, face un gest negativ din cap, din tot corpul, bate aerul cu mâinile): Nu, Thérésa, te rog, te implor, opreşte. Nu-ţi dai seama că ne deconspirăm amândoi?! Iar eu? Ce va zice lumea de Incoruptibil?

Thérésa (renunţă greu): Incoruptibilul.... corupt, iată, asta e tot ce va zice.Te preocupă mai mult publicitatea unei astfel de scene decât faptul că mii de oameni îi plâng pe cei dragi în mii de case din Franţa, ucişi mai mult sau mai puţin... (se opreşte, conştientă că încă nu trebuie să meargă prea departe). Dar, să lăsăm asta. Vreau să rămâi în istorie cu o posteritate uriaşă. Voi, bărbaţii de Stat, aveţi nevoie de imboldurile noastre, ale femeilor. Da, da, să ştii. Uite, înainte de a mă da ţie – dar ăsta nu e un târg, ci o propunere pentru tine, pentru gloria ta în posteritate – te rog, te rog în genunchi (mimează gestul): *Renunţă*, *începând de mâine*, *la ghilotină*.

Robespierre (roşu de mânie, caraghios, uitând că se află în pijama): Din raţiuni de Stat, ghilotina va funcţiona în continuare. E necesară ca aerul şi ca apa. Chiar şi fără mine, va funcţiona, presupunând că aş muri în clipa asta. Nu-ţi dai seama?! Hm, poate că tu chiar ai pus la cale ceva împotriva mea!? (priveşte bănuitor spre toate colţurile încăperii)

Thérésa (surâde mai cald, părăsind jocul de mai-nainte): Tu, şef al Terorii, te temi de mine. Ha, ha, ha... da, am pus la cale... (îl priveşte fix, întârziind vorba) să ne iubim. Atâta tot. Doar că îţi dai seama, da, aş vrea să-ţi dai seama că nu pot iubi cu adevărat un om – sau un zeu ca tine – dacă acest om-zeu nu-mi promite măcar că, începând de mâine, va renunţa să mai afişeze ghilotina în pieţele publice. Măcar atât. Fă-o dacă vrei, dar fă-o în curtea închisorilor şi nu excita, nu îndemna la sânge vulgul de care vorbeai. Vulgului, oamenilor de rând, le e poftă de sânge, au mereu impresia că, în felul acesta, li se face dreptate. Prostii...

Robespierre (mai concesiv): Nu, nu de mâine. Mâine urmează – o, dar trebuie să fiu de faţă – prietenul meu Danton, care m-a trădat, nemernicul... Şi poetul acela june ce-şi imagina că poate deveni peste noapte un doctrinar al Revoluţiei. îl ştii, desigur, pe Camille...

Thérésa (cu ochii injectaţi): Des-mou-lins... Nu o făcea pe doctrinarul Revoluţiei. Era chiar un teoretician adevărat, tocmai fiindcă ţi-a fost atât de apropiat, aşa-zicând un practician, şi apoi teoretician. Nu crezi?

Robespierre: Ba da, cred. Dar s-a întors şi el împotriva mea. Greşesc: a cauzei noastre şi, atunci, e firesc să plătească.

Thérésa (diplomatic): O, dragule, naivule, purule şi impurule Robespierre. Nu-ţi dai seama că tu faci şi din Danton şi din Desmoulins doi Socrate dintr-o dată. Le oferi, prin moartea lor ne... (se opreşte) le oferi prin moarte o posteritate glorioasă, enormă, pe care nu se ştie dacă tu o vei avea.

Robespierre (sceptic, totuşi): De data aceasta, chiar că nu m-am gândit la posteritatea mea. Am avut în vedere interesul prezent, major al Statului. Clipa! Şi clipa cere imperios moartea lor. (Se apropie de Thérésa, o mângâie cu mâini roşii, înroşite puternic de reflectoare în clar-obscurul nopţii.) Da, iubita mea Thérésa... ce dulce eşti. Ce păcat că te preocupă idei atât de străine de Clipa menită doar Iubirii! Dar, înţeleg, o aşa de veche antiregalistă ca tine, care s-a despărţit de tatăl ei pentru convingeri republicane,ăîn plus soţia lui Tallien, da da (parcă vorbeşte singur). Da, aşa e: Revoluţia trezeşte gândirea tuturor, mai ales a oamenilor care gândesc, care optează din naştere, din adolescenţă pentru o idee, pentru Ideea ei. (strigă) Dar Revoluţie înseamnă şi Teroare!

Thérésa (scoţând pumnalul de sub pernă, Robespierre face un pas înapoi): Atunci, începe cu mine, Incoruptibilule! Ucide-mă aşa, acum, fără martori. De ce mai ai nevoie de un tribunal care judecă şi decide doar ceea ce-i dictezi tu? Haide, când ai convingeri dure, trebuie să mizezi pe acţiuni dure ca şi convingerile pe care le afişezi în fiece clipă.

Robespierre: Ah, proasta mea dragă, ce-ţi poate trece prin minte?! Crezi că un Robespierre e în stare de astfel de gesturi solitare? El face dreptate sub ochii poporului, ai mulţimii, dar pentru popor şi pentru mulţime, fiindcă aşa vrea el, *poporul*.

Thérésa (dezamăgită, aruncă pumnalul sub pat): Din ordinul tău mor mii de oameni, iar tu nu eşti în stare să ucizi un singur om. Ţi-e frică de moartea individului, a omului în carne şi oase. Eşti un poltron, în fond. te vezi pe tine (se apropie de el, mimând gestul de a-l dezbrăca) aşa cum te-a făcut natura. Şi-ţi aminteşti: eu sunt un om viu, care dispun încă de viaţa altor oameni vii. Ei mor, eu trăiesc fiindcă eu comand clipa, eu întorc àcele ceasornicului, ale Istoriei. O, dragul meu tiran fricos, află atunci de la mine un lucru: eşti un mediocru, asemenea celor trei mici satrapi ai Atenei care au determinat *Heliaia* să voteze împotriva lui Socrate. Zeci de voturi *pentru*, pentru moartea lui Socrate, adică în favoarea mediocrităţii lor. Cine-şi mai aminteşte azi de ei, cine şi-ar mai aminti dacă n-ar fi fost ei ucigaşii lui Socrate, primul om din omenire care a făcut o Revoluţie fără a vărsa sânge?! Hai, teroristule, hai scumpul meu tiran mediocru, dar atât de pur – pur doar prin sânge –, ieşi din mediocritatea clipei. Măcar atât. Deci, nu anulezi decretul privind moartea lui Danton şi Desmoulins?

Robespierre: Nici pentru o mie de Thérèse.

Thérésa: Bine, bine... adică rău, foarte rău pentru tine; amândoi în celulă discută, acum, sunt sigură, despre orbirea ta şi despre glorioasa lor posteritate. Primul care le oferă această glorie aproape socratică eşti tu, Robespierre – Robespierre-Meletos, Robespierre-Anytos, Robespierre-Lycon... Aşa-i chema pe... anonimii judecători ai lui Socrate (pauză, râde). Hai, să te vedem, viteazule, oricum te-am corupt pe jumătate... Cealaltă (face un semn, stinge lumina).

Scena 2

Aproape aceeaşi încăpere, acelaşi pat, cu mici modificări ca şi invizibile: rămâne doar bustul lui Socrate, spre proscenium. Mulţime dând impresia că se află în stradă. Ecouri de *Marseillaise*. (În celulă: **Danton** şi **Camille Desmoulins**)

Danton: Oare Socrate la ce se va fi gândit în noaptea în care ar fi putut să evadeze cu ajutorul lui Criton?

Desmoulins: Ca orice imbecil de geniu, la patrie, luminate Danton. (Se răzgândeşte.) Doar că Socrate poate fi numit orice, nu însă imbecil.

Danton: Am să te dezamăgesc, dragă Desmoulins, dar eu acum nu mă gândesc la patrie, ci la un sos *rémoulade*. Ce, n-ai vrea şi tu, acum, un *rémoulade*, cu un biftec, aşa, ca înainte de Revoluţie?

Desmoulins: Să-ţi spun sincer, mă gândeam la un vers. De fapt, nu, mint, uitasem versul la care mă gândeam, acum aveam în minte pe prietenul meu Chénier, care a intrat în nemurire spunând înainte de ghilotină: „Mourir et j'avais pourtant quelque chose là". Vezi, el a devenit nemuritor spunând aceste cuvinte. Dar eu, dragă Danton, eu ce-aş putea să spun?

Danton (în continuare, ironic): „Vreau sosul *rémoulade* de pe vremea lui Ludovic al XVI-lea."
Desmoulins: Cât eşti tu de înţelept, Danton! Vreau să-ţi spun totuşi că nu te credeam cinic.

Socoţi oare că asta e o frază cu care să-mi închei viaţa şi să mai rămân şi în istorie?

Danton: Nu cred, sunt convins. Altfel, nu te sfătuiam. Eu nu pot să spun unui prieten, unui semen al meu, altceva decât aş spune sau aş gândi eu însumi. Sau dacă vrei să fii original în felul tău, repetă, republicanule, vorbele unei regaliste pur-sânge. He, he, ştii ce a spus Madame Elisabeth, sora lui Ludovic al XVI-lea, la primul ei interogatoriu?

Desmoulins: A spus că n-a conspirat împotriva libertăţii poporului francez.

Danton: Asta e esenţa. Detaliul, sosul, he, he, e mai important, Camille. Iată-l (imită pe judecător): „Aţi conspirat, împreună cu ultimul tiran, împotriva siguranţei şi libertăţii poporului francez?" – aceasta a fost întrebarea. Ce crezi că a răspuns ea, când i s-a pomenit de fratele ei, ha, ha, regele decapitat, adică, atenţie, *ultimul tiran*. Uite ce a răspuns: „J'ignore à qui vous donnez ce titre" – deci nu ştiu pe cine numiţi în felul acesta, adică tiran, ultimul tiran – „mais je n'ai jamais désiré que le bonheur du peuple français" (dar n-am dorit niciodată decât fericirea poporului francez). Şi acum, hai, poete, avem timp berechet să adâncim fraza asta: judecătorul, reţine, a întrebat-o pe Madame Elisabeth dacă *a conspirat împreună cu ultimul tiran*. Un judecător al nostru, al Revoluţiei, care, în timp ce o judeca, uita că Revoluţia instalase deja tiranii ei, o nouă tiranie şi pe cel ce ne duce acum spre eşafod. Iar ea, femeie deloc proastă, a răspuns, fără să vrea, ceva istoric: *nu ştiu la cine vă referiţi*. Ca şi cum te-aş întreba acum eu pe tine, Camille: „E adevărat că tiranul Robespierre te-a trimis la ghilotină?" He, he, iar tu, fentând adevărul, mi-ai răspunde: „Nu ştiu la cine te referi...". Să lăsăm gluma, prietene.

Desmoulins: Nu e chiar o glumă tot ce spui, dar eu te-am rugat să-mi dai un sfat clar.

Danton: Ţi l-am dat deja şi, dacă vrei, voi continua tot pe acest ton. Eu nu pot să spun unui prieten altceva decât aş spune sau aş gândi eu însumi.

Desmoulins: Îţi râzi de mine, Danton, ştiu că râzi, tu eşti atât de puternic, atât de nepăsător. Dar, de fapt, toată nepăsarea ta e fructul unui orgoliu fructificat deja, nu-i aşa? Ţi-ai câştigat gloria, eşti simbolul însuşi al istoriei, al Dreptăţii sacrificate, fiindcă Dreptatea ta a fost cu adevărat dreaptă şi cumpănită, de aceea îţi permiţi să-ţi baţi joc de viaţa şi posteritatea altora. Tu ţi-ai câştigat posteritatea, dar eu? Eu abia începusem să scriu, spusesem ceva, credeam că a venit în fine timpul meu *socratic*. Ah, da... Iată ce aş spune pe eşafod: „Allons, enfants de la patrie,/ allez, faisons Socrate évader". Să evadeze Socrate, să-i dăm cu toţii un *appui*, un ajutor.

Danton: Copile, până de curând credeam că eşti genial. Dar poate că m-am înşelat. Şi Homer, ca şi Socrate – ştii formula lui Horaţiu: *Quandoque bonus dormitat Homerus* – erau geniali, ceea ce nu înseamnă că n-au avut şi momente de „moţăială" a înţelepciunii, ca să nu zic de idioţenie, în viaţa lor.

Desmoulins: În ce-l priveşte pe Homer, mă opun. Ai vreo dovadă cu privire la Socrate?

Danton: Copile, *tu es un pauvret*, *un petiot de génie*, un drăguţ, un amărât de geniu, mă ierţi că ţi-o spun. Ai întrebat de eroarea lui Socrate. Eu ştiu una singură pe care o ştii şi tu.

Desmoulins: Care, Danton?

Danton: Ha, ha, ha, ha, ha, ha. De- des-mou-lins. Eroarea de a nu fi evadat.D**esmoulins**: Danton, te rog, nu. nu vreau. Nu vreau să mor din neînţelegere. Acum cinci minute ai dat afară din celulă pe toţi prietenii tăi – pe cei trei prieteni ai tăi – care veniseră să te scoată din temniţă.

Danton: Aah, băiat prostuţ ce eşti. Cum credeai că o să accept aşa ceva, din moment ce eu ştiu că sunt nevinovat?

Desmoulins (exploziv-ironic): Danton-Socrate.Socrate a fost Danton şi Danton – Socrate.
Primul a murit de cucută fină
Celălalt de ghilotină.
Voi striga cât voi putea
Când pe eşafod voi apărea
De iubirea mea nu te voi ierta
Cum tu nu mă ierţi de prostia mea.

Ştiu, sunt versuri proaste, pe care le născocesc acum ca să te pot ironiza, doar că nu o pot face până la capăt. Te iubesc prea mult, ce spun?, te venerez, fiindcă iubirea înseamnă înainte de toate *respect* şi eu ştiu, Danton, că tu ai răspândit iubirea, dragostea de Lege, de Patrie, de Adevăr şi de Cumpătare, dar, vai, n-ai cules în locul ei sau alături de ea şi *Respectul* pentru aceste icoane sacre. Dar este patria o icoană? Numai tu îmi poţi răspunde cu adevărat.

Danton (privind în zare): Da, patria este o icoană. Mai mult decât orice Revoluţie. Dar în timp ce Revoluţia îngroapă sub tăvălugul ei tradiţii, legi, obiceiuri, patria rămâne atârnată pe zidurile sufletului nostru nestingherită. Aşteaptă. Ce crezi că aşteaptă, Desmoulins?

Desmoulins: Hm, să reînvie?

Danton: Oarecum. Nu eşti departe de adevăr. Icoana asta, mutată de pe un perete pe altul, de la stânga la dreapta şi invers, mai sus sau mai jos în funcţie de fiece revoluţie în parte, se mişcă şi se tot mişcă în toate direcţiile. Sunt clipe când, din cauza acestor cutremure mici sau mari, vai, trecătoare, ca orice cutremur, mulţimea n-o mai vede, unii o caută ca pe un lănţişor, la gât, şi nu mai dau de ea, alţii o caută undeva pe piept sau la încheietura mâinii – amintindu-şi că au aşezat-o acolo în chip de amuletă – şi tot nu dau de ea...

Desmoulins: E dezlânat apologul tău, Danton.

Danton: în curând se încheie, ca şi noaptea asta revoluţionară, şi ai să vezi că n-am uitat de unde am pornit. Ei, şi ce crezi, Desmoulins? Vine un val, o maree, trece valul, trece şi mareea, a fost flux, a fost reflux – între timp, udaţi până la glezne sau până la gât, toţi au uitat mareea, mareea, apa va să zică – şi gata, frica ia sfârşit. Ai văzut Mont-Saint-Michel? Străvechea abaţie monumentală... Pe flux sau reflux, străbuna mănăstire tot acolo rămâne, pe vârful acelor stânci aglomerate, ţâşnite din pământ, din ape, dar venind parcă de sus, ca nişte plete ale Cerului. Te lupţi cu valurile, te aperi de flux, ha-ha. Revoluţia – pe care tu ai provocat-o – ajunge la mal, scoţi sabia să dai în duşman... şi când să faci asta, vezi că duşmanul a dispărut subit. Te miri, înjuri,după care, încet, te linişteşti: sus, pe creste, catedrala străluceşte ca înainte, văzută din depărtare. Te aşteaptă s-o descoperi, să o mângâi, aşa ca pe o icoană îngropată de timp, dacă nu e văzută de nimeni. Din faţă sau din unghiurile mai ascunse vederii. Te apropii, şi catedrala cu mii de icoane şi vitralii se preface deodată într-o singură icoană. într-una singură, Desmoulins, să ţii minte.

Desmoulins (vizibil mişcat): Şi?

Danton: Şi când, în fine, pătrunzi în sanctuar, tot ce ai văzut din depărtare, vag trădător, capătă conturul unui singur chip: pare un crucifix ori, dacă vrei, o icoană.

Desmoulins: Da, şi? Vrei să spui că totul se concentrează într-un singur punct, până la obsesia absolută?

Danton: Eu nu-ţi vorbesc despre o obsesie, ci despre o icoană palpabilă. Când intri într-o catedrală uriaşă, ceea ce te supune la ordine şi credinţă este acel unic punct în care se spune că se

adună, se focalizează ochiul lui Dumnezeu. Mă urmăreşti, Desmoulins?

Desmoulins: Bineînţeles, te aştept, pentru numele lui Dumnezeu, dar spune ce vezi până la urmă din toată catedrala? Eu, la Mont-Saint-Michel, am admirat întreaga catedrală.

Danton: Imposibil, Desmoulins, nici un om, nici Homer, nici Socrate nu puteau cuprinde totul deodată. Eşti obligat, volens-nolens, să te concentrezi într-un singur punct. undeva, spre altar, undeva spre un policandru, sau îţi atârni ochii de o icoană care îţi apare deodată ca un simbol sau ca o frumuseţe unică, în acel spaţiu. Socrate avea icoana în el şi se numea Daimon, deci întreaga catedrală moleculară care era Omul Socrate se concentra *aici*.

Desmoulins: Eram copil când am fost acolo cu ai mei şi pentru că totul îmi părea difuz, mă întreb acum unde era sau putea să fie centrul obsesiei mele contemplative?

Danton: Vezi? O obsesie era. Şi acea obsesie putea fi, să zicem, o icoană. Era Fecioara? Era Crist? Nu ştiu. Tot ce pot să-ţi spun este că eu am trecut, am văzut şi am pipăit această icoană... Ştii tu, Desmoulins, ce mi-a fost dat să văd? Ceva ce nu are nici o legătură cu ideea de a crede sau a nu crede în Dumnezeu. M-am apropiat de icoană – era Fecioara, ai ghicit – am văzut-o îndeaproape, am sărutat-o cu ochii minţii, nu uita, e vorba de o pictură de neuitat, şi când m-am apropiat de ea, am văzut cu ochi de copil, cu ochii cu care nu mai pot să văd astăzi, însemne sau amintiri de tot felul: „Georges, 17/ 12/ 1712, Jacqueline à Dieu, 19/ 12/ 1719, Jean-Jacques 13/ 12/ 1613”. Era cea mai veche însemnare de pe icoană... Toţi credincioşii ăştia, cum vezi, francezi de-ai noştri, ăştia care cântă azi *La Marseillaise*, scrijeliseră mai toată icoana... înfiorător. Aveam 13 ani când am văzut această îngrozitoare aviditate prostească după nemurire, mânjind în fond un simbol al Patriei, un monument al artei. Cum vezi, n-am remarcat acolo nici un nume străin. Eh, dragă Desmoulins, e greu să-ţi spun când am gândit ceea ce vreau să-ţi spun acum: toţi cei care mânjiseră această minune a artei erau, *repet*, *compatrioţi de-ai noştri*.

Desmoulins: Danton, răsare soarele, şi încă n-am gândit fraza aceea a mea de dinainte de execuţie... te rog, spune odată.

Danton: Tocmai încheiam. Cei ce mânjiseră icoana cea mai de preţ erau compatrioţii noştri. Ei bine, asta voiam să-ţi spun acum, la finele acestei Revoluţii: *Patria este ca această icoană*. Din când în când, ea trebuie curăţată de chiar compatrioţii noştri. Râzi? Nu râde! Un străin face un asemenea sacrilegiu, ca să spun aşa, doar în ţara lui. Când vrem să curăţăm icoana Patriei, începem s-o facem chiar cu cei din jurul nostru. Da, patria trebuie curăţată, din când în când, de patrioţii falşi sau, cum să spun?, de plastografii de ocazie... *dinlăuntru*.

Desmoulins: Şi atunci, să proclam totuşi: *Socrate a înviat în Danton*?

Danton: Nu, nici vorbă, tinere poet. Altminteri: „Danton trebuie ucis prin Danton!” Sau: „Prin Danton, moare duşmanul Patriei pe nume Desmoulins”. Aşa cere clipa. Aşa cere Istoria. Aşa vrea Socrate. în numele Franţei, al Libertăţii-Egalităţii-Fraternităţii, în numele Europei. Sau şi altfel: „în numele tuturor revoluţiilor ce vor veni după Revoluţia noastră de azi, Amin!”

– C o r t i n a –

august 1968 - octombrie 1989

REVOLUȚIE ȘI CARUSEL

sau

PUMNUL, PALMA, GLONTELE

Se dedică lui Valentin Silvestru

ACTUL I

Scena 1

Un cort pe un promontoriu natural, închipuind Dealul Spirii. Tudor Vladimirescu, înconjurat de căpitanii săi, studiază o hartă. în depărtare – pe bandă – ecourile unei canonade acoperite de mulţime, de o armată, care se presupune a fi în imediata apropiere a cortului central. E seară, spre asfinţit. în umbră, îmbrăcat ca un prinţ oriental, Alexandru Ipsilanti. în clipa în care începe să vorbească, nu se vede, apoi luminile îl descoperă treptat, capul cu coif şi panaş rămânând în continuare în umbră. în prim-plan, gura prinţului grec apare ca printr-o vizetă de celulă sau ca printr-un „ochi" masonic.

Ipsilanti: Ţi-am dat destul, căpitane. Eu te-am urmat până aici, să văd ce ai de gând să faci. A ocupa Bucureştii fără acordul împăratului ar fi o trădare.

Tudor: Care împărat, Alexandre? Aşa ne-a fost vorba? (Mirat şi revoltat sau, mai degrabă, intrigat) Ce rost mai are aici împăratul, când poporul împărăteşte şi vrea să continuăm revoluţia? *Norodul e patria şi nu tagma jefuitorilor*, înţelegi? (Căpitanii dau din cap a aprobare.) Oare crezi că acum, în ţara ta, lucrurile se petrec altfel? Crezi că pentru a se opri la jumătatea drumului a pornit acel prinţ englez şi mare poet spre Missolonghi? Am aflat că s-a ruinat, şi-a vândut castelul, a dezmoştenit-o pe sora lui pentru a salva străbuna Eladă, patria ta. Eu, la rându-mi, sunt chemat să o salvez pe a mea. Nu pot înşela norodul. (pauză) Ori gândeşti altminteri? Spune!

Ipsilanti: Eu nu pot gândi altminteri. Eu nu trebuie să gândesc decât aşa cum trebuie!

Tudor: Şi cum trebuie, prinţe, cum trebuie a trebui să gândim? Călcând peste propriile promisiuni? Amăgindu-i pe cei ce ne înconjoară acum cu setea lor de dreptate – din care şi-au făcut steag şi ţară, şi prezent şi viitor – înşelându-i deodată şi trimiţându-i acasă? (Tudor, intrând în rol) Adică: „Haideţi, voi care încă n-aţi murit, voi, care încă vă aflaţi înarmaţi până-n dinţi, plecaţi acasă, uitaţi totul. Căci totul a fost o glumă." Ei, ce zici? Pot să le spun eu oamenilor mei aşa ceva? (Tace o clipă. Tresare.) Hai, ieşi din cort şi strigă astfel oamenilor, tuturor acestor înarmaţi de sufletul lor – acestea sunt armamentul şi armura lor, sufletul –, haide, ieşi şi strigă-le să plece acasă! Sunt convins că vei fi sfâşiat înainte de a încheia toate aceste vorbe. Nu crezi că spun adevărul?

Ipsilanti: Adevărul, zici? Care adevăr? Adevărul unui cap revoluţionar e unul – şi, al gloatei, altul. Tu crezi că toţi cei care te urmează gândesc asemenea ţie? Dacă ar şti toţi aceşti zdrenţăroşi, îmbrăcaţi mai acătări acum, pentru o clipă, miraţi ei înşişi că s-au trezit cu o armă în mână, dacă ar şti că tu eşti aici, în cort, înconjurat de poeţi şi savanţi, ce-ar zice? Nu te-ar acuza ei cei dintâi de trădare?

(Tudor vrea să-i răspundă, însă peste peste glasul lui se suprapune un altul, începând în greceşte...)

Al. Philippide: Megale Kyrie Ipsilanti. Mărite domn. Eu nu ştiu dacă Înălţimea Ta m-a orânduit în dreptul savanţilor sau al poeţilor. În orice caz, nu sunt poet şi e greu de spus că sunt savant. Dar Domnul nostru Tudor mi-a promis că, îndată ce vom culege laurii victoriei, se va cuveni să punem în gura neamului adevăratul nume al ţării noastre: ROMÂNIA. Şi Domnul Tudor mi-a promis că aşa va fi şi că aceasta este cununa cea mai de preţ a Revoluţiei.

Tudor: Are dreptate compatriotul meu, învăţatul domn Philippide, al cărui neam îndepărtat vine, de altfel, din Grecia Domniei Tale, de mult, tare de mult. Şi dacă a învăţat atâta carte şi a descoperit un lucru pe care toţi îl ştiam – numai turcii şi alţi asupritori haini nu voiau a-l şti – şi

anume: că naţia noastră se înfrăţeşte dindemult cu Roma cea veche –, de ce nu vrei să crezi că aceasta ar fi o încununare a Revoluţiei? Fireşte, după eliberarea robilor şi împărţirea dreaptă a pământului între cei mulţi. Să trecem, iată, folosesc cuvinte din limba ta, de la *oligarhie* la *democraţie*...

Ipsilanti: Tudor, Tudor, n-am nimic împotriva acestor cuvinte, numai să nu se prefacă într-un joc periculos. Convenţia a fost: eliberarea naţională, aşadar să luptăm împotriva turcilor, dar să-i nimicim de tot pe boieri... Unde s-a mai văzut aşa ceva? Eu am nişte moşii prin Grecia, de pildă, şi nu mi-ar conveni ca, odată ţara eliberată de iataganele turceşti, să mă văd supus în robie de foştii mei robi. Dacă ai avea pământ, ai vorbi altfel...

Tudor (crispat, pe gânduri): Pământul meu e al ţării, al neamului, al celor nevoiaşi. (Deodată, ferm) Chiar al acestor oşteni-revoluţionari ce ne-au dat nouă, capilor răscoalei, mai mult decât orice moşie: încrederea lor. Cum să-i minţim? Şi de ce să-i minţim?

Ipsilanti: Ca tot lucrul pe lumea asta, orice cale odată începută are şi un drum, o cărare de mijloc: *Arhé kai messa*.

Tudor: Ai uitat sau vrei să uiţi cum a continuat filosoful tău din vechime? *Arhé kai messa kai telos*. „Începutul şi mijlocul, dar şi scopul”, or, ce altceva e scopul dacă nu sfârşitul? Adică o dreaptă încheiere a lucrurilor bine pornite.

Ipsilanti (gânditor, vorbind în dodii): Aşa e când porneşti la drum cu cei ce nu sunt egalii tăi. (Ridică glasul) Şi tu crezi că ai descoperit singur acel *telos* al Revoluţiei? Nu crezi că mergi prea departe?

Tudor: Dar nici n-am ajuns la jumătate şi tu vrei să renunţ. în faţa noastră stă Capitala acestei ţări. Capii ei au venit şi mi s-au închinat, dar mai avem de dat o luptă, până ajungem la locul Puterii. Şi tu vrei să pui punct luptei noastre aici, în cort? De ca şi cum ne-ar fi ruşine că am ajuns până aici?! Gândirea ta nu mi se pare nici dreaptă, nici adevărată! Ce-ar fi ca lordul Byron să se oprească la Veneţia? Ai mai avea vreo stimă pentru el?

Ipsilanti (râzând cu viclenie): Aş zice în orice caz că e mai deştept decât tine, că prinţişorul ăsta englez – fie el şi mare poet, cum se spune că este – o să moară de moarte bună. (Tace un timp) O, dac-ai şti câte... leacuri sunt pe lumea asta, înainte ca un glonte rătăcit să pună capăt smintelilor unui aventurier!?

Tudor (rumoare printre căpitani, mirare de parcă acum l-ar fi descoperit pe Ipsilanti): Puţin mai rămâne, dragă Ipsilanti, şi vei vorbi pe limba duşmanilor noştri... Dacă înţeleg bine...

Ipsilanti (taie aerul cu mâna înmănuşată în alb): Nu tu trebuie să înţelegi bine, tu eşti un executant. Cel ce gândeşte pentru noi (face un gest arătând undeva sus) s-ar mira să te audă ce îndrăzneşti să faci. Şi până unde vrei să mergi. În adevăr, până unde?

Tudor: Până la adevărul nostru cel mare pentru care am vărsat sânge, pentru care vom mai vărsa dacă e nevoie: aşa e drept, aşa se cuvine. Să spunem *România* acestor meleaguri, dar pe aceste meleaguri oamenii să fie liberi şi să aibă ce mânca, să-şi lucreze pământul lor, ei şi copiii lor şi copiii copiilor lor... Aşa ne-a fost vorba, prinţe? Sau prinţii îşi uită jurământul?

Ipsilanti: Ei nu, în nici un caz. Ei nu pot să uite niciodată ceea ce sunt. Numai cei ajunşi căpitani peste noapte uită *cum* au ajuns. (Îşi mângâie pumnalul aurit.) Ei, dar eu am acum alte treburi. Ţi-am spus tot ce-am avut să-ţi spun. Acum trebuie să dau fuga spre Salonic ori spre Pireu, ca să-l întâmpin

pe marele poet şi să-i propun tronul Greciei. Nu? Orice revoluţie făcută în pripă obligă mulţimea să-l venereze pe cel ce a condus-o. Şi uite-aşa, de la democraţie se ajunge iar la... La ce crezi că se ajunge? (Tudor dă să răspundă, este întrerupt cu un gest de Ipsilanti.) La *mo-nar-hi-e*. Cuvânt grecesc şi el, vechi, foarte vechi, dar mereu nou, mai ales pe meleagurile noastre. (pauză) Aşadar, *kalinichta*, noapte bună, căpitane. Eu plec, oamenii mei aşteaptă deja de mult.

Tudor: *Kalotaxidi*, drum bun, prinţe. Şi să te văd în fruntea Greciei tale libere – liberă, şi înafară şi înlăuntru.

Ipsilanti: Noapte bună, căpitane.

(Apare luna pe cer. Lângă cort, luminile pun în relief o fântână; pe ghizdul ei străluceşte, la început în roşu, apoi tot mai albit, capul Domnului Tudor surâzând fioros, pe un fundal de zgomote, ţipete, mirări, foşnete, şoapte acoperite de un vânt crescător, întretăiat de propriile rafale şi, peste toate, un străvechi bocet românesc.)

ACTUL II (După 27 de ani: 1848)

Scena 1

Reuniune în faţa unei mese lungi cu zece jilţuri de o parte şi de alta. Comitetul revoluţionar prezidat de *Nicolae Bălcescu*. Sala pare a fi somptuoasă, dar o anume confuzie se ghiceşte în aer. (Încăperea imită stilul Palatului Ştirbey.)

Nic. **Bălcescu**: Prieteni-cetăţeni şi stimaţi domni. Mai întâi, noi trebuie să lămurim poporul că Revoluţia românească nu este un import de sorginte franceză. Că noi suntem *Români* şi nu iscoade ale Franţei, cum au zvonit duşmanii plătiţi şi de turci şi de austrieci. Notează, dragă Heliade. (Heliade Rădulescu scrie de zor.) Că singura probă că suntem români este că ştim ce vrea naţia românească.

Heliade Rădulescu: Liberté, Egalité, Fraternité.

Bălcescu (îl întrerupe iute, dar blând): Dacă vom vorbi astfel, abia nu vom fi crezuţi. Libertate, Egalitate, Frăţietate! Şi să spunem ce înţelegem noi prin asta: mai întâi, eliberarea ţării de sub jugul turcesc, apoi unitatea ei, aşa cum a fost ea odată gândită şi făurită, pentru o clipă, de neuitatul mare voievod Mihai Viteazu, unificatorul dintâi al tuturor Românilor. Deci, după Libertate şi Neatârnare, vine cuvântul Unitate.

Nic. **Golescu**: Adică armonie, fraţilor!

Bălcescu: Da, armonie. Şi armonia trebuie să înceapă cu noi. Trebuie să dăm o Constituţiune ţării, adică Principatelor noastre care, unite de veacuri prin limbă şi simţire, trebuie acum unite şi de drept, *de jure*. Propun să votăm deschis. Este cineva împotrivă? (Toţi ridică mâinile.) Constituţiunea, fixând legi democratice şi drepte pentru toţi, chiar şi pentru seminţiile străine aflate pe teritoriul Principatelor noastre, va însemna adevărata Frăţietate.

Un membru al comitetului: Adică, hm, cel din urmă *şmil* să fie egal cu mine?- **Bălcescu**: Dar de ce să nu fie egal cu tine? Nu are chip de om ca tine? Nu vorbeşte ca tine şi ca noi? N-are două mâini şi două picioare? Un cap pe umeri ca tot omul? Şi a venit în Valahia, Moldova sau Transilvania fiindcă ştie că noi, românii, suntem buni şi blânzi. Încă la 1817, Scarlat Callimachi dădea dreptul de împământenire tuturor acestor aşa-zişi străini.

Un membru al comitetului (acelaşi): Da, e adevărat, dar domnitorul acela uitase a preciza că au dreptul să fie egali cu noi numai cei ce ne vorbesc pe limba noastră – şi în târg, dar şi acasă. Deci să adopte româna şi în familie.

Bălcescu: Aşa ceva nu le putem impune. E adevărat că limba există prin simţire înaintea simţirii, dar există atâtea simţiri care nu pot fi exprimate până la capăt nici măcar în limba maternelă, darămite în alte limbi ale lumii. Hai, frate, cu mine în târg, hai pe Lipscani, să vezi că dai de români care simt ce e revoluţia şi o doresc din suflet, dar n-ar găsi cuvinte să o designeze pe loc. Eu simt acum că domnia ta nu gândeşti limpede, însă n-aş afla prea repede cuvântul care să spună drept dacă în capul domniei tale e un caos trecător sau şi o urmă de rea-credinţă. Nu mă pronunţ, n-am timp acum să mă pronunţ, şi nu pentru aflarea unor pricini de ceartă ne-am adunat noi acum. Dacă armonia nu începe cu noi şi prin noi, în orice caz n-o vom afla în altă parte. Nu credeţi că am dreptate? (Mai multe voci în cor: Ba da...) Să trecem mai departe. Cestiunea Revoluţiei arde. Duşmanul e la porţile Bucureştilor. (Face un semn amplu cu mâna, cuprinzând adunarea.) Totul este ca duşmanul să nu fie în noi sau cu noi. Gândiţi-vă că acum, în clipa aceasta istorică, lângă noi se află şi Decebal şi Traian, şi Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazu, şi Iancu de Hunedoara şi Vlad Ţepeş..., dar şi ultimul nostru Domn revoluţionar, Tudor din Vladimiri. Propun să păstrăm un moment de devotată tăcere fraternă, să ne culegem împreună sufletele întru amintirea Domnului Tudor. Pentru aceasta trebuie să ne ridicăm cu toţii în picioare, domnilor, asta înţeleg fraţii noştri, francezii, prin *recueillement*. (Comitetul în picioare; unii dau din cap, uşor contrariaţi.)

Bălcescu: Reaşezaţi-vă, fraţilor. Orice amintire dureroasă oboseşte. Parcă suportăm mai uşor aducerea aminte când stăm bine înfipţi într-un jilţ sau chiar întinşi pe sofa (surâde ironic). Să reluăm lucrurile în ordinea lor: – mai întâi, scoaterea turcilor din ţară şi declararea independenţei Munteniei. – mai apoi, unirea Munteniei cu Moldova şi Transilvania. Fraţii noştri din Transilvania abia aşteaptă această dreaptă hotărâre. (Face semn spre uşier): Să intre solul lui Avram Iancu.

Solul lui Avram Iancu: Bună ziua, fraţi ai noştri români. Noroc să ne dea Dumnezeu la toţi şi să ne păzească de duşmanii dinlăuntru şi de cei din afară. (Toţi privesc admirativ spre solul transilvan; poartă opinci şi uiuş în plină vară, mirat că... românii ceilalţi sunt în haine cu rever şi redingotă franţuzească. înainte de a se aşeza, puţin timorat, pe un jilţ ceva mai retras, întinde un sul lui Bălcescu.)

Bălcescu (cu glas puternic): Unirea înseamnă putere! Dar puterea nu există, nu poate vieţui fără libertate. Deci, eliberarea şerbilor şi robilor de orice neam şi împroprietărirea ţăranilor, iată marile vreri ale Revoluţiei noastre. (către Heliade) Notează, frate: chiar acum să alegem o comisiune specială pentru redactarea Constituţiunii celei noi.

Scena 2

Undeva la Bălceşti, în faţa casei, pe cerdac, Bălcescu şi Zincuţa Golescu. La picioarele lui Bălcescu, o valiză de piele în stilul epocii. Eroul Revoluţiei pare grăbit, dar are o mină fericită, luminoasă, de îndrăgostit universal.

Bălcescu: Ştii tu, Zinca mea, ce este mai frumos şi mai dulce pe lumea asta?

Zincuţa: Tu, Nicule drag.

Bălcescu: Iar eu, ca să fiu în ton cu tine, aş putea răspunde la fel, numindu-te pe tine. Dar nu e momentul să fim farisei –, cel puţin nu pentru mine. Plec din ţară, sunt obligat să-mi părăsesc ţara, dar patria e în sufletul meu. E pretutindeni aici (arată spre inimă) unde te afli şi tu. Mă voi întoarce

victorios – chiar dacă voi purta alt nume atunci şi Revoluţia va învinge. Acum am fost trădaţi şi, iată, iau calea surghiunului tocmai eu care i-am spus lui Heliade să adauge în Constituţiune un articol: precum că nimeni, nici un monarh, nici un guvern nu are dreptul să exileze pe un cetăţean din propria lui ţară. Singur cetăţeanul are acest drept. El se poate exila în mintea lui sau, dacă vor mintea şi vrerea lui, poate să plece unde pofteşte (aibă acest drept!). Deşi eu unul m-aş opune, din toate punctele de vedere, unui astfel de drept personal: „De ce pleci, omule?", l-aş întreba pe fiecare. „N-ai trăit tu aici? Nu aici te-ai născut şi ai supt ţâţă de la mama ta? Unde ai văzut prima dată cerul şi soarele răsărind? Unde ai iubit întâiaşi dată? Şi pe cine, dacă nu o Zincuţă sau o Ileană Cosânzeană? Sau vrei să te-ntrupezi în altă parte, în fantomă cu suflet de străin?" (Tace.) Ei, dar m-am luat cu vorba...

Zincuţa: Ei, Nicule, dacă ai şti... (face un semn sfios înspre pântecul uşor rotunjit) El nu va avea suflet de străin şi va fi ca şi tine înaripat şi nebun, veşnic îndrăgostit de ceva, o flacără pururea...

Bălcescu (emoţionat): Spui drept? Oare chiar aşa să fie? Pentru el?!... Dar o să fie un *el*, de unde ştii că o să fie un *el*?

Zincuţa: Aşa îl simt eu, aşa l-am simţit în clipa aceea... (îl priveşte cu subînţeles)

Bălcescu: Pentru el, am să mă întorc iarăşi în patrie, de oriunde oi fi. Iar de nu, el mă va moşteni, ducând mai departe ceea ce eu...

Zincuţa: Dar, Nicule, iar te-ai luat cu vorba. Zi-mi care lucru pe lume e mai frumos decât Dragostea?

Bălcescu: Oh, Zincuţa mea dragă, credeam că bănuieşti. Fireşte (pe un ton rezolut, grav): *Re-vo-lu-ţi-a*! Da. Revoluţia!

Zincuţa (puţin decepţionată): Chiar aşa să fie, Nicule?

Bălcescu: Păi cum altminteri?! Gândeşte-te, cel mai adesea dragostea moare, - dispare – oricum, odată şi odată tot moare cândva, odată cu omul – dar Revoluţia este veşnică. Iată, eu plec acum, într-un fel dragostea noastră încetează, se opreşte în această clipă – o, nu încă – nu de tot, ţi-am spus, eu voi veni şi voi reveni –, dar chiar dacă eu mor, Revoluţia trăieşte. Va veni altul în locul meu şi va pune mâna pe steaguri, pe arme: „Aux armes, citoyens!" Da, o *Marseillaise* va fi în fiece epocă, aşa cum în fiece ţară şi-n fiece timp vor exista deodată sau rând pe rând un Socrate, un Danton sau prietenul meu Lamartine... Hm, care şi el este un fel de Socrate. Plec poate spre moarte – a-ţi părăsi patria nu e oare o moarte a sufletului? –, dar ştiu că *aici*, în locul meu, va fi el. Să-i zicem *faptă bun*ă sau a *face bine,* fiindcă asta înseamnă, în fond, Revoluţia – deci să-l numim de pe acum: Bonifacius. (pauză) Taci (pune urechea pe pântecul iubitei). Auzi? Revoluţia pleacă, Revoluţia rămâne, revine, re-vi-ne (se aud clopoţeii unei „carose" care se apropie). Adio, adică la revedere, Revoluţia mea scumpă!

ACTUL III

Scena 1

Pe fundal, sub lumină aparentă, un *gobelin* înfăţişând Palatul de Iarnă din Sankt-Petersburg. (Bandă sonoră: primele acorduri din Simfonia a XI-a de Şostakovici, „preluare" după *Sonata în Sol minor* de Chopin). O clipă de tăcere. Apoi o canonadă uriaşă: zgomote, urale, mari îndemnuri de luptă (iar tăcere – o clipă). Cortina se deschide încet peste o masă lungă, ocupată de o hartă; în jurul ei, câţiva generali, câţiva civili cu barbişon şi monoclu. Unul din ei: Kerenski (actorul va „imita" cât se poate chipul lui Kerenski).

Kerenski (bate cu pumnul în masă): Totuşi, eu nu am spus mulţimii să atace Palatul Majestăţii Sale... Cine a dat acest ordin stupid?

Mareşalul Curţii Imperiale: Excelenţă, Majestatea Sa împăratul mi-a cerut să vă rog să aveţi grijă de gobelin-uri şi de tablouri. El spune că...

Kerenski: Nu mă interesează ce spune Majestatea Sa... şi n-ai să mă înveţi dumneata pe mine ce înseamnă o tapiserie Renaissance şi nici n-am să primesc lecţii despre primitivii flamanzi tocmai de la dumneata. Eu am în casa mea şi de unele şi de altele. (Întinde mâna spre telefon. Apoi se răzgândeşte. Face un semn către unul din aghiotanţii-uşieri – înarmaţi până-n dinţi.) Vezi, te rog, ce se întâmplă pe strada mea. A, nu, mai bine pleacă repede cu primul camion blindat şi adu-mi, te rog, familia încoace. Gluma se îngroaşă, domnilor, şi văd că guvernul este, în adevăr, foarte provizoriu.

> (Zgomote de luptă apropiată pe culoare, împuşcături. Uşile se deschid brusc din toate părţile deodată. Militari cu cartuşiere în diagonală – o diagonală este roşie ca para focului – şi cu armele îndreptate spre „consiliul de noapte" al guvernului provizoriu.)

O voce (mai târziu, **Leon Troţki**): În numele revoluţiei socialiste, azi, 25 octombrie, clipa de faţă, guvernul provizoriu este destituit şi arestat. (Către un ofiţer): Acela e domnul Kerenski. Purtaţi-vă mai uşor cu el, pe el nu îl împuşcăm imediat.

Kerenski (bâlbâindu-se): Dar nu înţeleg nimic. Nu sunteţi de-ai noştri? Nu am făcut noi împreună Revoluţia?

Leon Troţki: Ce revoluţie, imbecilule? Revoluţia ta e una şi s-a isprăvit. A noastră e alta şi nu se va încheia niciodată. (Râzând în hohote) Ha, ha, ha, şi va curge la sânge, ai să vezi. Chiar şi sângele tău ai să-l vezi. Hai, la beci cu ei, şi aveţi grijă să fie bine legaţi. Atenţie: pază dublă. (Către un ofiţer): Acum, puteţi să-l anunţaţi pe Vladimir Ilici să vină. A sosit clipa să ne bucurăm de victorie (câteva urale, oprite brusc de un gest al lui Troţki). Am spus să ne bucurăm, nu să urlăm, boi încălţaţi ce sunteţi. Revoluţia înseamnă înainte de toate o mare disciplină, o supunere *oarbă*!

Un gradat (ţăran, după chip): Dar, tovarăşe Troţki, spuneai că...

Troţki: Iată ce spuneam (descarcă rapid trei gloanţe în el). Aşa vor păţi toţi cei care nu înţeleg ce înseamnă Revoluţia şi Armata Roşie.

Vladimir Ilici Lenin (intrând încet, însoţit de o gardă de câţiva ofiţeri): Ţţţ, ţţţ, ţţţ (se plimbă în lung şi în lat prin încăpere). Vai, dragă Troţki, de câte ori ţi-am spus că roşu nu e numai culoarea sângelui. Sânge de vei vărsa, sângele ţi se va lua. Ţi-am spus asta şi în timp de pace. Acum, treacă-meargă, dar ce duşman ai ucis cu propria-ţi mână? Ce duşman al Revoluţiei, vreau să spun? Cumva, pe Kerenski? Nici pe el... hm, încă nu...

Troţki: În el aş fi descărcat mai multe gloanţe, Vladimir Ilici. Cel de acolo (arată cu scârbă) a vorbit neîntrebat.

Lenin: Vrei să spui că a vrut să întrebe ceva, dar nu i-ai lăsat timp să formuleze întrebarea. Nu e bine. Nu e înţelept. *Ce n'est pas sage*, *Léon*! It's not wise, my friend! înţelegi? În câte limbi mai vrei să-ţi spun că n-ai avut dreptate? (priveşte circular) Luaţi loc. Avem de pus multe la punct. (aude samovarul) Ah, da, un ceai e bun şi pe timp de revoluţie. Dar, atenţie, să fie primul ceai revoluţionar. Adică mai tare decât toate câte s-au făcut vreodată în acest palat. (pauză: clipind şiret) Dar nici o picătură pe covor, s-a auzit? (Priveşte spre uşa din dreapta, se încruntă uşor.) Tovarăşul de colo, da, dumneata, fii bun, nu te sprijini pe Brueghel cel Bătrân.

Tovarăşul de colo: Pe cine, Vladimir Ilici?

Lenin: Pe unul din cei mai mari pictori ai lumii; a trăit în secolul al XVI-lea în Ţările de Jos, în Olanda. Tabloul acesta a fost adus în Rusia de Petru cel Mare, un vechi precursor al Revoluţiei noastre de azi. Aţi înţeles, tovarăşi? Acum toată averea aceasta – şi arta este o avere, chiar dacă a fost făcută de feudali sau de burghezi, deci de duşmanii noştri – este a noastră. Începând de mâine, toată lumea, toţi militarii îşi vor lipi bucată de pâslă pe talpa cismelor... Aşa vor circula prin palat.

Troţki (grăbit, neînţelegând aceste paranteze lungi): Vladimir Ilici, eu zic să începem, iată harta.

Lenin: Dar am început de mult, dragă Troţki. O nouă peroraţie pentru o *recapitulatio*, asta pentru tine:

1. Revoluţia, odată victorioasă, nu mai înseamnă şi nu trebuie să ducă la vărsări inutile de sânge. Cei ce se înrolează alături de noi, cei ce recunosc că au greşit, cei ce aduc un ban în punga Revoluţiei şi nu sunt trădători – indiferent ce au fost înainte – sunt ai noştri. Tot la fel – cei ce pun întrebări. Toţi cei nelămuriţi au dreptul să întrebe, iar noi avem datoria să răspundem până când ei vor înţelege. Dar nu scoţând pistolul. Asta nu rezolvă nimic. Un om ucis pe nedrept dezvoltă un val de neîncredere în zeci şi sute de posibili prieteni ai noştri. E clar, tovarăşi? (tăcere aprobatoare) E clar.

2. Tot ce am cucerit – inclusiv acest frumos palat unde ne aflăm acum – e al poporului, încă din clipa în care l-a făcut *poporul*. N-ar fi cu atât mai nedrept ca tocmai acum, când poporul l-a luat în fine în stăpânire, să-l strice, să-l dărâme, să-l degradeze? Or, el trebuie lăsat şi celor ce vor veni după noi. Deci şi arta şi orice bun de cultură şi artă – palate, tablouri, tapiserii, bijuterii, catedrale, biserici, vile şi orice case frumoase –, ca să nu mai vorbesc de trenuri, maşini, vapoare, toate trebuie păstrate cu grijă. De ce, tovarăşi? (tăcere mirată în jur) Fiindcă toată această avere e a poporului acum şi aceasta e şi prima avere a statului popular (către *Tovarăşul de colo*): Poţi dumneata – şi vă întreb pe fiecare de aici – puteţi voi să faceţi o iarnă aşa cum a făcut-o Pieter Brueghel? Nu puteţi, tovarăşi. Sau nu puteţi deocamdată, fiindcă n-avem, n-aveţi timp, nu-i aşa?! (clipeşte des, râde subţire, ironic) Sau poate dumneata, Troţki, ai putea să faci o copie după ea... cu pistolul?

3. Trei („trei", repetă câţiva cu voce tare). Începând din clipa asta, tot pământul este al ţăranilor de pe întreaga Rusie. Întregul pământ rusesc – tuturor stăpânilor lui, adică fiecărui „mujic" în parte. Mai întâi, celor ce s-au scăldat în sângele Revoluţiei noastre, fără să aibă ce mânca, în fine, copiii lor şi toţi ai casei. Dar fiecare să-şi lucreze singur pământul. Să facem pâine pentru muncitori, căci ei sunt sarea Revoluţiei; tot ei şi-au vărsat şi cei dintâi şi cel mai mult sângele pentru a obţine victoria din această noapte, visată de omenire de la Spartacus şi Socrate încoace, până la Danton şi Rouget de l'Isle (scurt ecou din *Internaţionala*: Lenin şi apoi toţi ceilalţi fredonează un scurt fragment).

4. Uzinele, fabricile făcute de proletari aparţin de azi celor ce nu au altă avere decât braţele: muncitorii.

5. Prima lozincă a Revoluţiei: „Trăiască muncitorimea noastră eroică şi revoluţionară!"

A doua lozincă: „Trăiască aliata ei de nădejde, ţărănimea săracă!"

A treia lozincă: „Trăiască intelectualitatea revoluţionară, poeţii, artiştii şi profesorii, toţi Brueghelii şi toate acele Ana Pavlova care trăiesc şi vor trăi sub steagul revoluţiei." (pauză) Acesta, tovarăşi, a fost punctul 5 (cinci). Ai notat? (adresându-se unui tovarăş care scrie de zor)

6. Revoluţia, statul revoluţionar socialist nu poate trăi fără ştiinţă, fără tehnică, fără industrie, fără ingineri şi maiştri, fără inventatori şi matematicieni, fără fizicieni şi medici.

7. Orice seminţie (etnie) de pe teritoriul fostului imperiu ţarist este egală în drepturi cu oricare alta: ura de rasă nu cadrează cu principiile Revoluţiei socialiste. Nu eşti deştept fiindcă eşti rus alb, ucrainean, kirghiz sau evreu, ci fiindcă te lupţi pentru progresia propriei tale inteligenţe, independent de condiţiile în care te-ai născut. Dar unii – indiferent de naţie sau de etnie – vor fi şi în socialism (şi mai târziu, în comunism) mai inteligenţi decât alţii.Inteligenţă revoluţionară înseamnă Demnitate, Cinste, Devoţiune, mai întâi în cadrul profesiei tale, mai apoi în slujba Revoluţiei, deci din punct de vedere politic.

8. Dreptul de a fi revoluţionar aparţine tuturor, chiar şi celor ce nu ştiu deocamdată ce înseamnă

Revoluţia şi care poate că încă nici n-au aflat de victoria noastră.

9. De aceea, punctul nouă devine şi mai important: propaganda. Propaganda revoluţionară începe din această clipă şi cu *aceste* cuvinte, dar ea trebuie făcută cu dibăcie, cu înţelepciune, uneori cu şiretenie – pentru a evita represiunile inutile, nu-i aşa, Troţki? – de către cei mai buni revoluţionari, activişti din sânul partidului, înzestraţi cu darul de a convinge. De a atrage de partea Revoluţiei până şi pe Dumnezeu, ha, ha, ha. (se opreşte) Nu râdeţi: până şi pe Dumnezeu? Niet! Mai întâi, să vedem dacă Dumnezeu există. Or, noi am descoperit că Dumnezeu este însăşi unirea, unitatea de nezdruncinat dintre muncitori, ţărani, militari şi intelectuali – cinstiţi, incoruptibili, în faţa oricăror mreje ori fascinaţii ale burgheziei. Or, de ce nu?, ale mentalităţii vechi care va mai dăinui în conştiinţa noastră câtă vreme pe lume va exista o clasă opusă muncitorimii revoluţionare, adică burghezia, dragi tovarăşi. (pauză) S-o ucidem, Troţki?

Troţki: Eu sunt pentru exterminarea ei în masă, Vladimir Ilici.

Lenin: Dar ce facem cu odraslele ei? Şi pe ele să le ucidem? Ce avem noi cu copiii ori cu adolescenţii care au deja înrădăcinată în conştiinţa lor o gândire prevalent burgheză? Ar fi omeneşte, ar fi drept? Nu. Cuvântul este cel mai puternic vehicul al nostru. O adevărată revoluţie îşi are propria ei retorică. Noi îi vom spune propagandă, dar acest cuvânt va dispărea din limbajul nostru când va dispărea pericolul palpabil al duşmanilor Revoluţiei. (către Troţki): Îţi aminteşti de poetul acela de la Geneva, din cabaretul Voltaire?

Troţki (face eforturi): Cu care dumneata jucai şah, Vladimir Ilici? Era un funambul. Tăia cuvinte din ziare şi le băga într-un sac. Iar când îşi amintea de ţara lui, spunea: *C'est triste dans mon pays*, e trist în ţara mea, de-aceea mi-am şi zis: *Tristan Tzara*. Parca aşa îl chema? Dar el, ha, ha, ha, tăia mereu cuvinte cu foarfeca şi le amesteca într-un săculeţ...

Lenin: Ei, şi? El credea în ceea ce face. Nebun, nebun, dar credea. Ştii ce mi-a spus într-o zi?

Troţki: Dadaismul va lăsa oricum o amintire plăcută chiar şi celor ce l-au respins ori şi-au râs de el. Dar voi? Voi vreţi vărsare de sânge, cum o să-şi amintească oamenii de voi? Mai întâi, că toţi cei ce vor pieri de mâna voastră nu vor mai putea avea amintiri, ha, ha, avea dreptate. Iar alţii, auzind numai de asta, se vor îngrozi, amintindu-şi ce au păţit semenii lor prea încrezători. Eu rămân aşadar la manifestele mele. Voi schimbaţi lumea cu Arma, eu o schimb cu Cuvântul.

Troţki: Era deştept, nu zic nu, tânărul acela.

Lenin: Ce dacă? I-am răspuns şi eu: la început a fost cuvântul şi când cei nedrepţi şi bogaţi n-au mai crezut în cuvânt, cei săraci au pus mâna pe arme. Şi după aceea, tot cu ajutorul cuvântului s-au înţeles ca inamici, desigur ca inamicii care au avut şansa să mai rămână în viaţă. (Priveşte în jur, şiret, clipeşte.) Şi unde am vrut să ajung, tovarăşi? La punctul 10. Ne trebuie o presă bună, comunistă, ziarişti şi scriitori de talent. Câţi dintre voi vor scrie mâine *aşa cum se impune* despre dialogul nostru din această seară? Ce scriitori, ce ziarişti avem printre noi?

Maiakovski: Vladimir Ilici, eu vă admir de mult.

Lenin: Dacă ai să începi aşa articolul sau poemul, ai pierdut partida... Ia spune-mi, - Maiakovski, dumneata bei... aşa, ca Esenin, îţi place să tragi la măsea? *Do you paint the town red*? Îţi faci de cap, faci chefuri? Un poet disciplinat e ca un Socrate în cuşcă, o, dar era să zic altfel. Eşti liber, du-te şi fă o beţie bună – nu prea lungă ca să nu dormi prea mult –, apoi te trezeşti, te gândeşti la toate astea şi o să scrii mai inspirat. Dar te rog, fără nici o lozincă şi mai ales fără cuvinte mari, cum te porniseşi mai înainte să-ţi dai în petec. N-ai decât să spui că Vladimir Ilici nici nu se pregătise pentru şedinţa asta ideologică de bază, dar că, până la urmă, a îngăimat ceva.

Maiakovski (salutând): Şi a reuşit să facă legătura între lucruri ce păreau a nu se lega între ele...

Lenin: Vezi, cam aşa, cam aşa. Ce rău îmi pare, dragă Maiakovski, că nu m-am făcut poet. Oricum, dacă mă năşteam poet, ha, ha, ţţ, voiam să am nebunia prietenului tău, Esenin. Ei, ce zici? (pauză)

- -

Tovarăşi, al 11-lea punct nu există, fiindcă ar semăna cu dodecalogul biblic, or, comunismul nu trebuie să devină o religie. Să ţineţi minte asta până la moarte.

ACTUL IV

Scena 1

Palatul prezidenţial din Santiago de Chile. Canonade apropiate, mitraliere, blindate, ţipete, urlete sfâşietoare de oameni ucişi. Lupta se angajează pe coridoare. Lumina dezvăluie antecamera preşedintelui Allende păzită de un grup de mitraliori. Un huruit apropiat de tanc. Grenade explodând (în fundalul scenei). Pe culoar, gâfâind, Pablo Neruda.

Pablo Neruda: Salvaţi-l pe Salvador. E cel mai cinstit om din lume. E cel mai drept. E cel mai bun prieten al vostru şi al meu.

Un ofiţer comunist: O să mori, Pablo. Du-te de aici. Eşti laureat al PremiuluiNobel. De tine nu se va atinge nimeni. Ei îl vor pe preşedinte.

Neruda: O, ce rău îmi pare că n-am acceptat eu funcţia de preşedinte, deşi eram un nătărău pentru aşa ceva. Recunosc. Dar acum aş fi avut şansa de a muri în locul lui.

Acelaşi ofiţer comunist: Pleacă, Pablo. Noi înşine ne trăim, cred, ultimele clipe. Dar tu trebuie să supravieţuieşti ca să scrii despre tot ce ai văzut. Şi despre noi să scrii. Să nu se spună cumva că Allende a murit părăsit de toţi. Noi ăştia cinci şi cu Salvador şase suntem, iată, ultimii apărători ai Utopiei.

Neruda: De ce utopie? Doar am văzut cu toţii că Revoluţia există, a dat roade aiurea, că şi la noi s-a făcut ceva prin ea (reflectează o clipă); la noi, vreme de trei ani, Salvador a întreprins minuni. Restabilise în ţară demnitatea săracului, a biruit corupţia, şi cum să-l lăsăm să moară pentru că tot ce a făcut era bun şi folositor pentru noi toţi? Nu, trebuie să-l conving să fugă odată cu mine... Deşi... ştiu, iar mă va izgoni. (Bate conspirativ în uşă.)

(Scenă turnantă, uşa întredeschisă, încât să să vadă un cabinet modest şi, foarte clar atârnat pe un perete, portretul lui Lenin.)

Neruda (din uşă): Încă o dată, Salvador, tu n-ai dreptul să mori.

Allende: Dar ţi-am spus, Pablo, că nici n-am voie să fug. Presupunând că după acest gest ruşinos aş mai apuca să trăiesc, fie şi numai o săptămână ori o zi, conştiinţa mea ar fi scăldată într-un ocean de autoreproşuri, în miasmele Trădării. Aş contrazice tot ce am gândit şi făptuit. Nu mare lucru, dar nu mi-e ruşine de mine. Pe când aşa... Pleacă, adio, drag prieten şi nu uita că nu poţi evada din - propria-ţi conştiinţă. Crezi, oare, că Socrate se simţea mai bine înainte de a lua cucuta? (Huruit apropiat de tanc) Ieşi, Pablo, pleacă. Am dreptul la singura libertate finală: de a primi demn moartea. De a nu mă teme de această călătorie. (făcându-i semn cu mâna) Voi încerca o altă Revoluţie dincolo şi voi spune la nesfârşit: *Vinceremos*!

Neruda: Te las, Salvador. Iartă-mă că nu pot muri în locul tău. Iartă-mă că-ţi voi supravieţui. Cât? Nu ştiu. Dar aş vrea să scriu despre faptul că Dr. Allende a existat pe lume şi că n-am cunoscut un om mai cinstit, mai bun şi mai drept.

Allende: Vorbe, prietene. Azi tronează vorbele tale, mâine vin altele şi pun stăpânire pe oameni. Poate că marea mea eroare – şi a ta, a noastră – a fost că ne-am încrezut prea mult în Cuvânt. Noi vorbeam despre idealurile noastre, în timp ce duşmanul îşi ascuţea hacheta sau îşi încărca pistolul. Vor chema tancuri şi avioane din depărtare. Vorbe, vorbe, vorbe... Adio, prietene. Du-te repede şi scrie cât mai ai timp. Pe tine te vor cruţa, eşti un bun, o avere universală. Pe când eu sunt un simbol al faptului rău împlinit – în ochii lor. Al organizării care dezorganizează. (Huruitul creşte.)

Neruda: *Vinceremos*, *Salvador*! (închide uşa, pleacă, ocolind nepăsător două cadavre; pare a nu vedea nimic.) *Vinceremos*? Când?

Scena 2

Aproape interiorul de mai sus, doar că, la birou, se află singur Neruda. Scrie, apoi citeşte cu voce tare:

„Allende a fost o speranţă, unica noastră speranţă. Era un om ca toţi oamenii, dar părea să fie un zeu. Nimic nu-l supăra mai mult decât nedreptatea şi considera neîncrederea în oameni tot o formă a nedreptăţii.”

Un ofiţer înarmat (deschide uşa, intră): Pe colţul biroului se află un pahar. Îl vezi? Bea-l în cinstea zeului Dumitale, Domnule laureat al Premiului Nobel. Tot ce-ai avut de scris ai scris până acum.

Neruda: Ieşi, ticălosule (îşi deschide larg cămaşa, strigă lent): Trage aici! N-ai curaj? Trage, eu nu fiindcă n-am curaj să mă sinucid n-o fac. Nu vreau ca lumea să spună despre mine că am fost un laş.

Ofiţerul înarmat: Oricum, nu mai poţi protesta *de dincolo*. Tot ce facem facem aici pe pământ. Şi dumneata eşti vinovat pentru instigare prin cuvânt. „Cuvântul e ca glonţul” – chiar Dumneata ai spus asta într-un poem.

Neruda: Îndrăzneşti să mă mânjeşti citând un vers al meu, pe care l-am adresat numai celor curajoşi şi cinstiţi?! Tu eşti o unealtă; uneltele nu pot vorbi. N-au glas, n-au limbă. Sunt obiecte.

Ofiţerul înarmat: Şi voi aţi fost unelte. Chiar dacă pretindeţi că aţi fost propriile voastre unelte. Dar să ştii că nu mai am timp. Moartea Dumitale e anunţată în ziarul de prânz. Vreau să spun: sinuciderea. Şi nu mai avem timp să schimbăm nici un cuvânt. (Îndreaptă pistolul spre el.)

Neruda (se preface că ia paharul): Iată licoarea, trădătorule! (i-o aruncă în faţă) Acum, trage!

(Ofiţerul trage în aer. Apoi se şterge tacticos pe faţă, se clatină puţin, se apropie de birou cu pistolul aţintit spre el şi toarnă dintr-o ploscă, se pare, acelaşi conţinut.) Bea! (Ţipă, ţinând pistolul îndreptat spre el): De glonţul acesta mori în zece minute. Dar de otravă – de otrava asta – în trei. E un mare avantaj: n-ai timp să evoci atâtea cuvinte greşite din viaţa ta.

Neruda: Sper să fiu ultimul Socrate al lumii (ia paharul, îl dă peste cap, alunecă în fotoliu cu un rictus de scârbă). Vin-ce-re-m... (se stinge brusc, tresărind).

ACTUL V

Scena 1

Întâiul Magistrat într-un hamac înalt. Apartament de alură pariziană tip anii ’20, cu o serie de decoraţiuni „kitsch” *à la belle époque*. Pe masă, jos, în centru, un telegraf, un telefon, lângă ele un secretar spilcuit (totul amintind de *Recurs la metodă* de Alejo Carpentier). În încăpere, două femei tinere, aproape goale, sporovăind, mai tare sau mai încet. Întâiul Magistrat citeşte ziarele, cască satisfăcut. Linişte, o vreme; femeile tac, privind admirativ spre Preşedinte. Acesta le cântăreşte din ochi, le „ciupeşte” pe rând cu privirea, apoi se scarpină undeva.

Primul Magistrat: E prea multă linişte. Ce-i cu voi? De ce mă plictisiţi? Oare merit eu o asemenea tăcere? Nu vedeţi ce scriu ziarele lumii despre mine? Că sunt cel dintâi preşedinte democrat într-o ţară sălbatică de la marginea lumii? Sunt proşti, depinde de unde priveşti lumea. Dacă te uiţi dinspre Uruguay la Paris, Parisul e marginea lumii, dar europenii ăştia înfumuraţi... (Îşi aprinde un trabuc fin. Secretarul dă din cap a aprobare imediată. Surâde cu o bucurie umilitoare.)

Secretarul: Excelenţă, eu v-am spus cel dintâi îndată ce Revoluţia a învins, că sunteţi un geniu.

Primul Magistrat: Taci, linguşitorule. Ai avut mare noroc cu ochii ăştia care par curaţi ca lacrima... deocamdată. Dar şi ochii pot fi educaţi când eşti în slujba unui şef de stat. Ţi-aminteşti, Pedro, ce te-am întrebat mai întâi?

Secretarul: Vai, excelenţă, cum să uit o întrebare memorabilă: „Cum te cheamă, băiete?” Aşa m-aţi întrebat când v-am deschis portiera.

Primul Magistrat: Eşti un bou; m-am uitat lung în ochii tăi şi ţi-am spus: „Ai făcut tu şcoală, Pedro sau Sylvio, cum te-o fi chemând, dar tot un Pedro de la ţară eşti. Asta se vede.Vrei să fii secretarul meu? ” Abia târziu de tot ţi-ai uitat o scrisoare de dragoste pe biroul meu, pentru o... de-aia de-a ta, şi am rămas uimit că semnezi *Carlito*. Deci, m-ai minţit.

Secretarul: Dar nu v-am minţit deloc, Excelenţă. Pentru aia eram Carlito – nume conspirativ, să nu afle nevastă-mea –, dar Dumneavoastră m-aţi botezat Pedro, eu Pedro mă numesc. Am preferat Pedro fiindcă Sylvio are în el ceva efeminat. Vorba dumneavoastră: „Una e să pronunţi numele lui Socrate şi alta pe cel al lui Meletos, Anytos sau Lycon, proştii ăia care l-au condamnat pe cel dintâi revoluţionar al Europei.” Vedeţi, Excelenţă, că nu uit nimic, nici una din vorbele Dumneavoastră geniale. (Secretarul, satisfăcut de el însuşi, îşi scoate pistolul şi începe să-l cureţe cu îndemânare.)

Primul Magistrat: Ăsta e păcatul tău, Pedro, vorbeşti ca un Carlito în călduri, înainte de a cuceri o iubită nouă, *alléchante*, cum se spune pe-aici... Nu vezi că mi s-a stins lumânarea? Ah, câtă libertate am dat poporului meu...

Secretarul (sare iute de la locul lui, ia o sticlă de *Dry Gin* de pe o măsuţă şi se îndreaptă spre şef): Câte cuburi, Excelenţă? (Excelenţa începe să sforăie uşor. Secretarul face un semn cu degetul la gură spre fete. Păcănit brusc de telegraf. Secretarul îşi pune ochelarii, ia stiloul în mână, priveşte atent şi, apoi, cu ochii exorbitaţi, se ridică în picioare mormăind, pe urmă cu voce tare): Extremă urgenţă. Trebuie să-l trezesc.

Primul Magistrat: Ce te sperii aşa, deşteptule? Nu vezi că fetişcanele astea au îngălbenit? Spune. Ştii bine că eu nu dorm cu adevărat niciodată. Este prima condiţie a unui adevărat revoluţionar.

Secretarul: Excel, Excel, Excelenţă, în ţară e revoluţie, dar... vreau să spun...

Primul Magistrat: Ce revoluţie, boule?! Revoluţia am făcut-o eu şi tot ce se întâmplă împotriva ei se numeşte contrarevoluţie. Citeşte-mi mesajul. A, nu, aprinde lumânarea, deşteptule, iar ai uitat. (Secretarul îi umple ochi paharul, îi pune tremurând cuburi de gheaţă.) Hai, dă-i drumul. Doar ştii că nimic nu mă poate smulge din această odihnă pariziană.-

Secretarul (citeşte): „Extremă urgenţă. Generalii Don Feraryo şi Volperro, cu armatele din sud au făcut joncţiune în Aramando şi au pornit spre Capitală. Lozinca răsculaţilor: «Jos uzurpatorul. Poporul trebuie să înţeleagă că a fost înşelat. Chemăm întregul popor să înfăptuiască adevărata revoluţie. Rugăm dispuneţi.»"

Primul Magistrat (calm, bea tacticos paharul): Don Feraryo şi Volperro, minunaţii mei prieteni, adjuncţii mei! Bravos. Transmite imediat: „Întreaga armată revoluţionară să pornească împotriva rebelilor. Represalii puternice *doar în caz de violenţă dovedită din partea lor*. Stop. Adjuncţii generalilor să fie împuşcaţi în public. Ministrul de Interne să aresteze pe don Feraryo şi pe Volperro, dar să nu li se mişte un fir de păr din cap.Ordon: generalul Don Feraryo va primi să guverneze în plus provincia Cassalandra iar Volperro, – Amarando. Stop. Executare şi raport în 48 de ore." Ai notat? Ha, ha, ha, ce repede te pierzi cu firea, Pedro băiatule! Gata. Hai să facem un chef de zile mari la *Coupole*, ce zici? Cheamă-l şi pe tâmpitul ăla de ambasador al nostru, dar să nu vină cu nici o fufă de-a lui.

Scena 2

Interior de bar de noapte. Separeu. Cele două fete, Secretarul, Ambasadorul. Un lăutar execută la vioară un cântec specific latino-american. Preşedintele, Secretarul şi Ambasadorul cântă fiecare în legea lui.

Preşedintele (**Primul Magistrat**): Ay, aya, aya, ay, aya. Vezi, mă Pedro şi tu, mă, Candido – parcă aşa îţi spune, ambasadorule –, vedeţi, mă, ce melodii frumoase are poporul nostru?! Toţi şi-au amintit acum de ele, datorită Revoluţiei. Eh, Pedro, cum să cadă, mă, un cântec ca ăsta? Mama mi-l cânta în leagăn şi, uite, noi îl ascultăm acuma la Paris. Să înveţe şi ăştia de la noi. Lasă gândurile, Pedro, bea. Şi tu, Candido, he, unde-ţi sunt cadânele? (rumoare, bună dispoziţie: „fetele" chicotesc, se întrec în a face ochi dulci **P**.**M**.)

Secretarul (căscând jenat): Excelenţă, tare bine-i cu dumneavoastră, dar tare aş trage un pui de somn. Gândiţi-vă, de o zi şi o noapte...

Primul Magistrat: Taci, mă, ce te cârâi ca o găină pe ouă?! Întinde-te pe sofaua aia şi dormi. Te scol eu peste câteva ceasuri şi mergem să-mi citeşti mesajul cel bun.

Scena 3, tabloul 1

Acelaşi decor ca în scena 1. Primul magistrat în hamac. Secretarul îşi curăţă pistolul. Apoi tace brusc: telegraful. Aceeaşi figură ca în scena 1, de data asta mai îngrozit.

Secretarul: Excel, Excelenţă, e grav. Don Feraryo şi Volperro au atras de partea lor alţi cinci generali cu tot cu armate: Venigo, Fernando, Barral, Jumalco şi Estabindo (ah, cel mai vechi prieten al dumneavoastră).

Primul Magistrat (scuipând nervos): Citeşte mesajul, deşteptule. N-am nevoie de comentariile tale.

Secretarul: „Credem că armata revoluţionară nu va face faţă situaţiei. Sugerăm: întrerupeţi vacanţa. Reveniţi urgent în ţară. Poporul – încurajare – Dumneavoastră eroul Revoluţiei, salvaţi Capitala şi Puterea.”

Primul Magistrat: Transmite urgent: „Puteri absolute ministrului de interne. Prindeţi pe orice cale pe cei şapte generali. Stop. Înainte de a fi împuşcaţi în public să strige: «Trăiască Revoluţia şi Primul ei Magistrat!»”.

Secretarul (cu ochii holbaţi, necrezând că trebuie să transmită întocmai): Dar Excelenţă, toţi aceşti oameni au fost cei mai apropiaţi camarazi ai Dumneavoastră!!

Primul Magistrat: Tocmai de aceea, prostule. Toţi au impresia că, în lipsa mea, sunt mai deştepţi decât mine. E adevărat, ochiul stăpânului îngraşă vita. Numai că stăpânul se odihneşte acum, numai cu gândul la ţară. Ce odihnă mai e şi asta? Adaugă: „Să ni se trimită urgent fotografii convingătoare. Stop. Executarea: 24 de ore.”

Secretarul (deodată admirativ): Asta zic şi eu, Excelenţă. Acum, în fine, putem merge la *Coupole*.

Primul Magistrat: Numai noi doi şi cu fecioarele alea de pe Sena?

Secretarul (încurcat): Daţi ordin şi chem pe cine doriţi.

Primul Magistrat: De data asta, luăm cu noi şi telegraful. Tot n-ai tu pernă pe sofaua aceea. Mâine la prânz – masă-recepţie cu trei directori de ziare mari. Invitaţii de protocol, colţ aurit. Acord interviuri. Să se ştie în toată lumea că Primul Magistrat zal Revoluţiei din America de Sud are migrene gândind la viitorul patriei.

„În inima Europei, el se gândeşte la ţara lui. Lansează mari proiecte de modernizare tehnico-industrială.” Apropò (ton schimbat), să chemi şi câţiva industriaşi. Tratează închirierea întregului restaurant. Ba nu, ceva mai luxos.

Mâine la *Coupole* – în formulă redusă, poimâine la *Hotel de Crimée... di granda*, înţelegi? Crema Parisului şi tot corpul diplomatic.

Tabloul 1, scena 2

Scenă turnantă. Se revine la *Scena 2*.
Lângă Primul magistrat, Secretarul şi un ziarist care ia note.

Ziaristul: Deci, Excelenţă, socotiţi că acestea sunt cadavrele trădătorilor Revoluţiei?

Primul Magistrat: Fireşte. Toţi aceştia sunt vinovaţi de înaltă trădare. Voiau întoarcerea la haosul de dinainte, la mizeria poporului, la nedreptăţile din trecut.

Or, toate acestea au fost înlăturate odată pentru totdeauna, aţi înţeles? Iată, tinere domn, rănile mele; sunt dovezi ale sacrificiului meu... patria a avut nevoie de ele. (îşi descheie grav, calculat, cămaşa.) Acum, patria vrea pace, poporul are pâine şi vin şi construieşte cu adevărat o eră nouă.

Ziaristul: În ce măsură presa din ţara dumneavoastră este la curent cu programul pe care îl gândiţi?

Primul Magistrat: Bravo, tinere domn, eşti o minte, nu glumă. Cât câştigi dumneata la ziarul

ăsta, *France Soir*? Spune o sumă... Acum înmulţeşte cu o sută. Cât iese?

Ziaristul: Un milion, Domnule Preşedinte.

Primul Magistrat: Ei bine, îţi iei familia şi te muţi în capitala ţării mele. Te numesc ministrul presei şi primul ziarist. Orice revoluţie are nevoie de presă, tinere. Dacă Socrate avea un ziar la dispoziţie, tribunalul din Atena ar fi fost înfrânt.

Ziaristul (frecându-şi încântat mâinile): Pot să notez acest aforism, Excelenţă?

Primul Magistrat: Ţi-l dăruiesc pe veci, dar hai repede, dă fuguţa acasă şi mâine pleci spre Mostrala cu primul vapor şi cu rotative cu tot. Pedro, semnează cecul domnului... cum te cheamă, tinere?

Ziaristul: Pierre Danton.

Primul Magistrat: Pierre Danton *Arraball*, ministru al presei şi informaţiilor, fii binevenit în ţara mea.

Secretarul (scoate pistolul cu gândul să-l cureţe, priveşte atent spre ţeava lui, pe ţeavă): Excelenţă, oficiul meu de prim-propagandist al Revoluţiei a încetat. Îmi acordaţi libertatea?

Primul Magistrat: Ce-i cu tine, Pedro? Eşti liber să faci ce vrei.

Pedro (Secretarul): Din clipa aceasta mă numesc din nou Carlito, dar acesta e şi ultimul cuvânt pe care-l spun în sprijinul Revoluţiei tale. (Deschide gura, trage.)

Toţi cei de faţă îl fixează pe Secretar.

– C o r t i n a –

Supliment realizat de:
Theodor ROGIN